

بودند برای اسكات يك هيچان عمومی رفته بودند و آن شخص خودش هم عریضه داده است و عریضه اش هم رفته است بکمیسیون عریض.

نوبوری - عریض بنده راجع بحضور وزارت بنده نمی دانم چه خاکی بر سر خودمان بریزیم از اطراف هی تلگراف می رسد و حضور وزرا لازم است و اخطار می شود که بیایند نماینده در خانه شان نشسته اند در سر کارشان نیستند ما باید چکار بکنیم آذربایجان را مختل بکنند و تمام را بگردن و کلا ببندازند و تمام جاها را مختل بکنند و مردم را بر سر ما بریزند اشخاصی که مقصد بودند و بنا بود استنطاق شوند بعد از استنطاق بحکم هیئت مدیره مجازات آنها را معین نمایند آیا استنطاق کردند آیا حکم هیئت مدیره اجرا شد در صورتیکه چندین دفعه قول دادند که حکم هیئت مدیره اجرا می شود حالا می بینیم بدون استنطاق و بدون اطلاع و حکم هیئت مدیره محبوسین را مرخص می کنند و آذربایجان را بهم می زنند دیگر نباید تامل کرد و ما باید از این زیاد بر این طاقت و تحمل نداریم.

ادیب التجار - در آن قسمتی که مقصرین پلیتیکی را وزرا مرخص کرده اند بنده با تمام بیانات آقا میرزا اسمعیل نوبوری هم رایم می خواهم بدانم چرا گرفته و چرا یکسال بدون استنطاق حبس کردند و چرا حالا رها کردند این يك مسئله ایست که باید سؤال شود و جواب بدهند اما در باب تلگرافخانه که باید انجام داده شود بنده مخبر الملها را نمی دانم که کیست ولی آنقدر می دانم که آن تلگرافچی یا اشخاصی که سیم تلگراف را تعطیل کرده اند مقصودشان معلوم است که فساد کردن چیز دیگر نبوده است و آن اشخاصی هم که در ولایات میباشند چشمشان بر مرکز است آن محرك و آن تعطیل کننده را مفسد باید بدانیم آن مفسد را باید دار کشید به موجب راپورتی که مخبر خواند آنها سیم تلگراف را تعطیل کرده اند و حکم خدا دار کشیدن است اول مفسدی که در این مملکت فساد کرده است آن کسانی هستند که سیم تلگراف را تعطیل کرده اند و اسباب هیجان عمومی شده اند در صورتیکه آن سه نفر که از طرف مجلس انتخاب شدند برای رسیدگی و گفته بودند هر آینه حرف قانونی داشته باشیم ما حاضریم که تمام نمایندگان را مستحضر نموده تا سه روز دیگر شمارا از همه بابت آسوده نمائیم باز بدون جهت سیم آذربایجان را هم تعطیل کرده اند آن روزیکه ما در آن مخاطرات عظیمه بودیم عقیده بنده اینست خلافی بالاتر از این نیست.

مقیم السلطنه - بنده یکی از آن سه نفر بودم و می توانم بگویم که آقای ادیب التجار اشتباه کرده اند و هیچ اظهار ایشان را قریب بصواب نمی بینم دیگر اینکه يك حق قریبی در مجلس مشاهده میشود که کم کم بجای بزرگ میرسد که ما جماد را همیشه مکلف بقول قانون مملکت خودمان میدانیم يك روزنامه را توقیف میکنند در صورتیکه کاغذ است و ذیحق نیست آنچه داد و بیداد می کنند و از توقیف خارج می کنند لکن از يك طرف

می بینیم شش نفر از اعضاء تلگرافخانه را می برند حبس می کنند و یکی را بقدری میزنند که دارد میمیرد و هیچ اظهار حیاتی نمی کنیم و هیچ نمی گوئیم که این شخص را چرا کتک زدند و سر و دست او را شکسته اند و برای چه این اقدام کرده اند که بیشتر برخلاف قانون بوده است.

معاذ السلطنه - کارهایی که در آن دوره سابق شده است گمان نمی کنم که در این دوره شده باشد و هیچک از مجالس آتیه بتوانند بکنند زیرا با آنچه تحریرات و جلوگیری های محمد علی میرزا مجلس بکارهای بزرگ موفق شد و آنهم کارهایی که کرده است گویا همه ماها تصدیق نمائیم لکن حالا عوض اینکه روز بروز پیش برویم عقب میرویم و مجلس نفوذ خودش را دارد کم میکند و وزرا هم کار نمی کنند کار که نمی کنند سهل است کار شکنی هم می کنند در بعضی کارهای دیگر هم که ملاحظه میشد مردم خیال میکردند که این مسامحه و ملاحظه از طرف مجلس است برای اینکه در موقعیکه قشون باید برادریل برود آن مذاکرات شد قبل از آنکه اردو برود آنهم مذاکرات شد که زودتر اردو حرکت نماید آنقدر مسامحه کردند تا آنکه قشون اجنبی وارد شد و قتل و غارت کردند و کار اردیبل بجائی رسید که دیگر محتاج بشرح نیست چرا باید از ابتدا مسامحه شود و از اول جلو کار کوچک رانگیرند که کار بجای برسد که بروند در شهر اردیبل و مردم را بکشند و تمام اموال مردم را بغارت ببرند و حالا هم هستند اشخاصی که فساد میکنند و از آنها جلوگیری نمیشود و چنانچه در چند روز پیش امیر اعظم بجهة گرفتن مالیات با یسرفلیج خان جنگ عظیمی کرده است و شکست داده است دیگر اینکه در دو سه نقطه که من اطلاع دارم بعضی از مفسدین و بعضی از تحریکاتی که یا از طهران یا از جای دیگر است مشغول کار هستند و علی الاتصال در صدد اغتلاش هستند آیا تا امروز کدام مجلس را هیئت وزراء تشکیل داده اند که با اتفاق هم بنشینند و برای مردم بدبخت و این مملکت خراب حرفی بزنند و فکری نمایند و نتیجه گرفته شود هیچک از این ترتیبات نیست در کارهای اساسی این مملکت هیچ دقتی ندارند بکلی آسوده و راحت نشسته اند مثل اینکه این مملکت انگلیس و فرانسه است نمیدانیم عاقبت چه خواهد بود و تکلیف مجلس با وزرا چیست مجلس می تواند آن وظیفه را که برای خدمت مملکت در عهده گرفته است انجام بدهد همانطور که وظیفه ما سؤال و استیضاح خواستن است آنروز را باید عمل کنیم اگر نمیتوانند از عهده بر آیند آنوقت باید مملکت اخطار کرد هر چه میخواهید بکنید در دوره گذشته يك محمد علی میرزا بود و حالا چندین نفر هستند که بلباس او در آمده اند و همه روزه دچار بعضی اشکالات می شویم.

آقا شیخ ابراهیم - در اطاق قوانین مالیه امروز که ما آمده بودیم برای کار آذربایجان که

اعضاء نظایه را توقیف کرده بودند و قزاق روسی بخانه ثقة الاسلام گذاشته بودند بنده از وزیر امور خارجه سؤال کردم که شما در خصوص اینکار ها چه جواب میگوئید شنیده میشود که اجزای نظایه را توقیف کرده و قزاق روسی بخانه ثقة الاسلام رفته است بنده يك چیزی که از زبان وزیر امور خارجه در اطاق قوانین مالیه شنیدم اینست که او گفت من حرفهای قانونی داشتم و ممکن بود که اقدام نموده فوراً دفع نمائیم ولی وزیر نداریم که بنشینیم ببینیم تکلیف چیست بنده بعد از آن ناخست آوردم سردار احمد وزیر جنگ که آنجا تشریف داشتند گفتم این حرف وزیر امور خارجه ما است شما چرا جلسه ندارید او گفت که بنده میدانم اینها بهانه گیری است و خودشان میگویند اینها را بهانه می گیریم این حقه بازبها را بهانه در می آوریم من گفتم این راهم بگویند روی کاغذ بیاورند اما جواب را با آنها بگوئیم او گفت ما بیشتر از این نمیتوانیم بگوئیم گفتم اینرا بنویسید که ما زیادتر از این نمیتوانیم کار بکنیم و کاغذ بسا بدهید که از وزارت که خارج شدید افساد نمی کنید چون وقتی که شما از وزارت خارج شدید ما از شما اطمینان نداریم ممکن است شما هم چون وزیر نیستید مثل سایرین فساد کنید اگر چنین نوشته میدهید ورقه آبی حاضر است شما هم میکنید حاضر شوید تا بگویم این صحبت را بنده در کمیسیون قوانین مالیه گفته ام اینها حالا کار نمی کنند است باید ما هفته بیکمتر به هم استیضاح بکنیم باید سؤال کنیم که اجزای نظایه ما را در آذربایجان گرفته اند چه شد و چرا گرفتند ملت میدانند و بشاهم میگوئیم من صریحاً میگویم اینها بمجلس اعتنائی ندارند اگر اینها اعتنا باین نمایند گمان ندارند مثل اینست که اعتنا بسی کرور ملت ایران نکرده اند و اگر اعتنا بملت نکردند ملت هم با آنها اعتنا نخواهد کرد آنوقت ما بدانیم که این هیئت کار نمیکنند و کاری نیستند يك کابینه جدیدی انتخاب کنیم که مشغول کار شوند این مملکت که هلاک شدنی نیست اگر این کار را نکنید بفرمایش آقای معاضد السلطنه مجلس چیست بر سر وی کار خودتان بگذارید ملت تکلیف خود را بداند و در فکر مملکت خود باشد.

رئیس - بعضی از آقایان هم اجازه نطق خواسته اند گمان میکنم فرمایشات آقایان هم فرمایش آقای شیخ اسمعیل هشترودی است باید هیئت وزراء بیایند و استیضاح بدهند خواهش میکنم مذاکرات در اینخصوص را کافی دانسته و بسگذارید برویم سر دستور.

(راپورت کمیسیون عریض مشعر بر مرخصی سه ماهه آقای تقی زاده که کمیسیون تصویب کرده اند مرخصی ایشانرا و حال بمجلس رجوع شده است که تا رای مجلس معلوم شود قرائت گردید.)

رئیس - چنانچه خوانده شد آقای تقی زاده بواسطه کثرت زحماتشان سه ماهه مرخصی خواسته اند حال بسته برای مجلس است.

محمد هاشم میرزا - بنده چون وجود آقای تقی زاده را برای مجلس با زحماتی که کشیده اند در

این مدت خیلی با اهمیت تر از این میدانم که تبدیل کنند برای معالجه کردن امیدوارم مرخصی خودشان را پس بگیرند و وجود ایشان لازم است.

وکیلالتجار - فرایند وجود آقای تقی زاده بر هیچکس پوشیده نیست زحماتی را که ایشان متحمل شده اند چقدر است لکن باید این مسئله را هم آقایان نمایندگان ملتفت باشند که سلامتی مزاج چیزیست از برای امتداد خدمت و الا بدون سلامتی مزاج که نمی شود کار کند و امتداد بدهد خدمت خودش را و علت مزاج اگر باشد بنده نمی توانم رای بدهم و اگر رفع کسالت مزاج شود آنوقت ما بیشتر می توانیم از ایشان استفاده کنیم اگر واقعا علت مزاج است هیچ نباید در اینخصوص ملاحظه کرد باید رای داد.

رئیس - حالا رای گرفته می شود بر اپورت کمیسیون عریض کسانی که راپورت کمیسیون عریض را راجع به مرخصی سه ماهه آقای تقی زاده همانطور که کمیسیون تصویب کرده است تصویب می نمایند قیام نمایند (با اکثریت تصویب گردید) [استیضاح آقای شیخ ابراهیم زنجانی قرائت شد مشعر بر این که این بنده درخصوص آوردن مستشار های خارجه برای وزارتخانه که یکی از فصول پروگرام است ازوزرا استیضاح می نمایم]

اسدالله میرزا - این مسئله بقدری مهم است که بنده اجازه خواسته ام دو کلمه عرض کنم ابتدائی که مجلس افتتاح شد می دانند که از خارج داخل تمام نظرشان متوجه به مجلس شد و همه امیدوار بودند که بواسطه این مجلس اقدامات صحیح و اصلاحات اساسی خواهند کرد و این مملکت ترقی خواهد کرد و از خارج هم روزنامه ها می آمد و پیش بینیها می کردند که کار این مملکت بزودی پیشرفت خواهد کرد و مخصوصاً وقتی که پروگرام وزیر مجلس آمد و در آنجا بود که مستشارها از خارجه بیاورند چقدر مایه امید اری شد و از آنروز تا حال بدبختانه می بینیم چقدر سعی ها کردند که هم داخله را بر گردانند و هم خارجه را داخله همین طور که آقایان فرمودند نمی دانم چه اشخاصی از برای ازدیاد نفوذ خودشان و کم کردن نفوذ مملکت هر چه توانستند سعی کردند و اذهان مردم را نسبت به مجلس مسموم کردند و بنده می بینم کم کم اعتماد مردم به مجلس کم می شود و به قیام بنده لازم است یک هیئتی از طرف مجلس مأمور شوند و بروند به بینند و در بین مردم دعوت نمایند رنج شبهه شود و اذهان مردم را در این مورد پاک کنند برای اینکه اشخاص کاملی را که می دانم اطمینان به او این مجلس داشتند حالا می آیند و بگوش ما می گویند شما چه کار می کنید و مجلس چه می کند و بعضی اظهارات می کنند که هیچ مناسبت ندارد و مادر اب مستشارها هر روز ما منتظریم که لایحه وزراء در باب مستخدمین خارجه پیشنهاد شود در این باب مباحثات کرده شد و قرار شد در این لایحه پیشنهاد شود کار بجائی رسیده است که دوستان ما برای ما می نویسند که ما از این ترتیب داریم مایوس می شویم زیرا که ما از ساعت اول منتظر

بودیم که از خارجه مستخدمین بیاورند و ادارت را منظم نمایند و تا این ساعت ابتدا اقدامی نکرده اند و در واقع این پیشنهاد را بنده خیلی اهمیت می دهم که زودتر بوزراء اظهار شود که بیایند جواب بگویند.

رئیس - آقایانی که اجازه خواسته اند همان روزی که استیضاح می شود سئوالات خودشان را بنمایند.

[راپورت کمیسیون فواید عامه راجع به امتیاز راه شوسه مشهد سر و بسار فروش قرائت گردید از ماده پنجم شروع بشود و اخذ رای] گردید .

ماده پنجم راپورت قرائت شد پس از مذاکرات و اصلاحات لازمه بمبارت ذیل تصویب گردید .

اتباع خارجه بهیچ قسم مداخله و شرکت در این قرارداد نباید داشته باشند .

یعنی ساسانی حق هر نوع بیع و شری و نقل و انتقال و اجاره و وثیقه دادن و شرکت در این راهرا با اتباع خارجه یا کسی که در حمایت خارجه باشند ندارد و هر گاه یکی از شرکاء تبه یکی از دول خارجه شد حق شرکت از او سلب خواهد شد باین معنی که سهم خود را باید بیکدی از تبه داخله بقیمت عادلانه انتقال دهد ولی شرکت با تبه داخله را مجاز است.

ماده ششم - بعد از اصلاح اینطور تصویب شد ساسانی مجاز است که هر قسم عراده از قبیل چرخه وغیره در این راه بکار بیندازد و اگر دیگران خواسته باشند عراده از هر قبیل راه بیندازند ذهاباً و ایاباً ببلخ پنج هزار دینار باید ساسانی بپردازند ذهاباً دوهزار و پانصد دینار ایاباً دوهزار و پانصد دینار .

ماده هفتم - بعد از حذف یک جمله بمبارت ذیل اخذ رای و تصویب شد .

مدت این امتیاز از تاریخ امضای آن لغایت ۱۸ سال شمسی تمام است .

ماده هشتم - صاحب امتیاز باید بعد از انقضای مدت امتیاز تمام خط راهرا دائر و آباد و عراده و آنچه متملق بر او و ملزومات عراده را تعمیر کرده و بی عیب بکار گزاران دولت واگذار نموده تحویل بدهد و در توقفگاه که در محل مقصود مرکز ساخته و بعد از ختم مدت بدولت واگذار نماید [با جزئی مذاکره تصویب گردید] .

ماده نهم - هر گاه در زمان امتیاز ساسانی کار گزاران دولت علیه خواسته باشند امتیاز را آهن این خط را بیکدی از اتباع دول خارجه یا داخله بدهند یا خود دولت بخواهد بسازد ساسانی حق خواهد داشت که آنچه را برای ساختن راه خرج کرده از قیمت عراده و غیره از روی ثبت و صورت دفتر تجارت خود بتقسیم [۱۸] ساله مدت امتیاز از دولت یا از کسیکه میخواهد این امتیاز را بگیرد دریافت داشته راه و عراده های خود را واگذار نماید یعنی باید خرجی که از برای ساختن راه و عراده نموده است به هیجده قسمت نموده هر چند سالی که از مدت امتیاز گذشته است حقی نخواهد داشت و هر چند سالی که باقی مانده است باید بهمان نسبت باو بپردازند .

ماده دهم - هر گاه ساسانی از تاریخ امضای قرار نامه الی ششماه شروع بکار نکرد و تا دو سال راهرا نساخت و تمام نکرد که همه جا عراده رو باشد قرارنامه منفسخ خواهد شد .

ماده یازدهم - ساسانی وقتی میتواند اخذ حق العبور نماید که راه از هر حیث تمام شده باشد و تمام راه وقتی مصدق خواهد شد که از طرف مأمورین وزارت فواید عامه بازدید شده و راپورت آن بوزارتخانه رسیده تصدیقنامه در دست صاحب امتیاز بوده باشد بدون داشتن این تصدیق نامه دیناری باسم حق العبور از مترددین اخذ نخواهد داشت .

ماده دوازدهم - ساسانی متعهد است عمله جاتی که در این راه خواهد داشت تبه دولت علیه باشند.

ماده سیزدهم که کمیسیون تصویب کرده بود باین امتیاز نامه الحاق شود - هر گاه در طول مدت امتیاز در حسن ترتیب و دوران راه از طرف صاحب امتیاز قصوری شود و خرابی در راه بهم رسد که ساسانی در اصلاح آن مسامحه نماید کار گزاران دولت خود آن اصلاحات را مرمت نموده مصارف مزبوره را با اضافه خرج مأمور از صاحب امتیاز دریافت خواهند کرد .

[مواد فوق بدون مذاکره تصویب شد]

رئیس - رای گرفته میشود در کلیه این امتیاز راه شوسه بین مشهد سر و بار فروش که بموجب این مواد ۱۳ گانه دولت ساسانی واگذار نماید هر کس کلیه این مواد و امتیاز را تصویب مینماید قیام نماید .

[اغلب قیام نمودند و با اکثریت پذیرفته و از مجلس گذشت]

راپورت کمیسیون استعراض داخلی راجع به پیشنهادی که از طرف آقای تقی زاده و آقای آقا شیخ علی راجع به عدم شرکت اتباع خارجه در سهام استعراض داخلی قرائت گردید کمیسیون چون نقطه نظر نمایندگان را مداخله خارجه در محل تادیه این استعراض دانسته بود پس از مذاکرات لازمه و دقیقه برای جلوگیری از این مطلب تصویب کرده بودند که این ماده بقانون استعراض داخلی الحاق شود صاحبان سهام بهیچ عنوان حق دخل تصرف در محل تادیه فرضی نخواهند داشت در این موضوع مذاکرات بسیار شده و محل اختلاف آراء نمایندگان گردید بالاخره چون این مسئله خیلی شایان دقت و قابل توجه بود برای اینکه کاملاً ملاحظه جوانب و طراف این مسئله شده باشد رای در این موضوع موکول به جلسه آتی گردید .

راپورت هیئت منخبه بجهت تفتیش وزارت مالیه قرائت گردید مشعر بر اینکه این هیئت حسب المقرر روز یکشنبه ۱۸ جمادی الثانیه قبل از ظهر بوزارت مالیه رفتند با تصویب معاون وزارت مالیه نخست باطاق محاسبات کل رفته ده جلد دفاتر روزنامهجات محاسبات خود را که بوضع جدید مرتب شده بود تاجائی که ثبت بود بسته و علامت گذارده

بعد از آن بشعبه اعانه مالیه که در تحت ریاست آقای حاجی و کیل الرعايا است رفته يك جلد روزنامه و يك جلد دفتر را که از تاریخ ۱۱ ربیع الثانی الی ۱۴ جمادی الثانی و بترتیب جدید بود بسته و تقاضای دفتر و روزنامه قبل از آن تاریخ شد دفترى را ارائه دادند بوضع سیاق بر طبق آن تقاضای روزنامه او که روزی عمل اعانه بایشان رجوع شده است شد امتناع داشتند بالاخره چون روزنامه ابراز لیاقت و دفتر مزبور هم خارج از ترتیب سایر دفاتر بود تقاضا شد که آن دفتر را بدهند و محاسبات آن با دفاتر وزارت مالیه مطابقت شود نخست امتناع و بالاخره برای اینکه راپورت امتناع ایشان مجلس داده نشود اظهار رضایت نمودند آن دفتر اخذ و بسته (یعنی علامت گذاشته) و بمعاون وزارت مالیه سپرده شد روز دو شنبه نیز هیئت مزبوره بمالیه رفته اولاً چون در صورتی که آقای حاج و کیل الرعايا داده بودند هفتاد هزار تومان وجه داده ظل السلطان را بیانگامی سیصد هزار تومان وجه اعانه مقبلی معزی الوالا جمع خرج کرده بودند المثنی تلگراف مورخه پنجم شعبان را که ظل السلطان بهیئت مدیره کرده وجه مزبور را به علاوه سیصد هزار تومان متقبلی تقدیم ملت نمود بودند از تلگرافخانه خواسته شد تا در موقع صد محسوب داشتن آن در جزو اعانه معین می شود ثانیاً آن قسمتی که از دفتر اعانه از حاجی و کیل الرعايا اخذ و بمعاون وزارت مالیه سپرده شده بود مواجه و یادداشت شد که بعد از ملاحظه تمام محاسبات با صورت مقابله و راپورت آن تقدیم شود ثالثاً صورت عایدات ضرابخانه که از مدیر محاسبات کل خواسته شده بود ضبط شد تا در موقع رسیدگی شود رابعاً چون حاجی و کیل الرعايا بعد از رفتن هیئت مفتش به مجلس و هیئت وزراء نوشته بود تا يك هفته محاسبات جمعی ایشان گرفته شود و الا از قرار ماهی يك هزار تومان حقوق اخذ خواهند کرد .

تعیین تکلیف بهیئت تفتیش رجوع شده و بعد از خواستن علت جواب رابع بعد از خواندن عریضه مشارالیه در مجلس موکول نمودند .

میرزا اسدالله خان - برای اطلاع خاطر آقایان نمایندگان محترم لازم است عرض کنم آنهایی که اطلاع از علم دفتر داری دارند می دانند که وضع رسیدگی در ابتدا این است در هر جائی که رجوع می کنند بدفتر از همانجا دفتر را می بندند و مقصود اینست که تا آنجائی که ثبت شده است يك خطی را علامت میگذارد و رئیس آن اداره زیر خط را امضاء می نماید این برای اینست که معلوم باشد که بعد از این تاریخ آنچه ثبت میشود داخل در حساب قبل از آن تاریخ نیست و اینکه در راپورت نوشته شده است که صورتی که بسیاق نوشته شده بود ممکن نبود بسته شود چون آن يك خطوطی است راست همان طوری که مکرر دیده شده است که بالای آن خالی است و پائین آنهم خالی و پمین و پسا آنهم خالی است و هیچ ممکن نیست جائی را علامت گذارد که آنچه بعد از آن علامت نوشته میشود راجع به قبل نباشد .

حاجی و کیل الرعايا - اینجا بمضی مطالب است که معلوم می شود این هیئت تفتیش فقط کارشان

تفتیش در شعبه اعانه بوده است بنده هر چه از ظل السلطان گرفته ام معلوم است بنده هیچ چیزی را نمی توانم در دنیا چیز بشمارم الا شرف را واز تمام چیزها میگذرم الا شرف بنده یک نفر ایرانی هستم باشرفترین مردم و حاضر رفیع این اتهامی که بنده زدند یعنی ادها نمایم چون این يك تهمت است که بنده زدند و عرض میکنم برای اینکه بدانید درست کار کرده ام استدعا می کنم و بنظر انصاف بمراض من گوش بدهید بنده الان ماهی هشتاد هزار تومان از عایدات ضرابخانه شما محل پیدا کرده ام که هر ماهه باگاری میآید یکصد و دوهزار تومان از جزیره هرمز که تا امروز دو قرانش را ندیده بودید و بيك کاغذ بيگلر بيگی و معین التجار آنهم بنده دوازده هزار تومان میگذشت گرفته ام و باندازه دو کرور از گلوی مردم بیرون کشیده ام بنده خدا نبوده ام اینهارا جمعی بودند که میخوردند بنده از حلق آنها بیرون کشیده ام و بدولت دادم یکروز نشستیم در خانه و نوشتیم پای مردم فلان الدوله دو هزار تومان فلان - السلطنه پنج هزار تومان فلان الملك سه هزار تومان بعد يك آدم وطن خواهی مثل من بدبخت پیدا شد و از روی آن سیاهه مقصد و چهل هزار تومان وجوه اعانه جمع کرد اینهارا کسی سند نسپرده بود که حالا از من حساب بخواهید تمام سیاهه و کاغذ بود من اینقدر را توانستم گرفتن شامم بروید باقی او را وصول کنید من این بولوائی را که از این اشخاص و از این علما گرفته ام لابد اینها هم بامن دشمن شده اند و باید بگویند که فلان کس فلان مقدار پول خورده مثل اینکه بيگی میگوید فلان کس در خاک سرخ یکصد و بیست لیره گرفته است و راپورت میدهند که مارفتیم بدفتر رسیدگی کنیم جواب دفتر شخصی است مگر من نوکر شما بوده ام مگر طلبی از من داشته اید منتهی بدبخت شدم و اینقدر از خدمت را بملت کرده ایم و این قدر دشمن پیدا کرده ام شما چرا قبض المثنی تلگراف ظل السلطان را میخواهید کاغذی را که از بیس بهیئت مدیره نوشته و در صندوق آهنی ضبط است و در آن ده تا بیست بدوات گفته است آنرا چرا نمیخواهید بدبخت آن کسی است که میخواهد برای پیشرفت مملکت خود اینقدر دشمن از برای خودش پیدا کند و آخر سزایش این باشد در حال بنده از مجلس درخواست میکنم يك هیئتی را انتخاب کنند مثل اینکه بنده يك سال است شبانه روزی بیست و چهار ساعت جان میکنم و کار میکنم بیایند پهلوی من و يك بیست و چهار ساعت وقتشان را صرف نمایند تا معلوم شود که کارکن کیست و بنده اگر چون این يك تهمت است که بنده زده شده است تا روز سه شنبه جبران این هتک شرف خود را میخواهم و هیچ حاضر نخواهم بود که این قسم اظهارات را بشنوم شما چه حقی دارید بروید باطابق من دفتر شخصی مرا تفتیش کنید مگر من نوکر شما بودم مگر من اجیر شما بودم

رئیس - ده دقیقه تنفس است (در این موقع جلسه علنی ختم شد و بعد از تنفس ثانیاً بتقاضای وزراء جلسه خصوصی تشکیل و نیم ساعت بعد از ظهر ختم گردید .)

جلسه ۱۱۲

صورت مشروح روز سه شنبه ۲۷ شهر جمادی الاخر ۱۳۲۸

مجلس دوساعت و سه ربع قبل از ظهر در تحت ریاست آقای مستشار الدوله تشکیل شد . صورت جلسه روز شنبه را آقای معاضد الملك قرائت نمود .

دکتر علیخان - گویا در دستور یک چیزی فراموش شده و آن اعتراضی است که من در خصوص وقت کردم و خیلی جای تعجب است که هیچ اهمیتی بوقت داده نمیشود و حال اینکه این یکی از چیزهای مهم است ملاحظه فرمائید امروز یک ساعت دیر آمدیم و بعد از این یک ساعت ونیم دیر تر خواهیم آمد .

رئیس - این يك مطلبی است که آن روز هم فرمودید و همه هم شنیدند باید آقایان نمایندگان قدری دقت کنند که سروقت حاضر شوند این چیزی نیست که همه روزه یادآوری شود .

حسنعلیخان - آنروز از طرف آقا شیخ ابراهیم زنجانی استیضاحی از هیئت وزراء خواسته بودند در دستور قید نشده است .

معاضد الملك - گویا خوب التفات نفرمودید قید شده است .

لسان الحکماء - بنده میخواهم پیشنهاد کنم طرحی که راجع بنظامنامه داخلی ارباب کیخسرو پیشنهاد کرده بودند امروز یا جلسه آتی در دستور گذاشته شود .

رئیس - جلسه آتی جزه دستور خواهد شد **حاجی آقا** - بنده يك استیضاحی در خصوص پروگرام از هیئت وزراء کرده بودم در جلسه گذشته هم اظهار کردم بازمی بینم امروز حاضر نشده اند برای جواب .

رئیس - باید توضیح فرمائید که در کدام فقره استیضاح دارید بجهت این که پروگرام وزراء دارای چندین فقره است .

حاجی آقا - بنده در تمام آن فقرات استیضاح دارم .

رئیس - بيگی از فقرات آن استعراضی از خارجه است در آن فقره هم استیضاح دارید آنکه گذشت و تبدیل باستعراض داخلی شد .

حاجی آقا - بلی در خصوص تحصیل پول استعراض داخله استیضاح دارم و عراض من هم خیلی مفصل است .

رئیس - ثانیاً اخطار شده است هنوز وقت آن رامعین نکرده اند .

کاشف - در خصوص انتخاب علمائی که آقایان حجج معرفی کرده اند بنا بود اسامی آنها طبع و توزیع شود نشده است .

رئیس - طبع و توزیع خواهد شد .

فهم الملك - در روزنامه پولیس ایران شرحی نوشته بود راجع بافتخار الاطباء که حالا افتخار الملك است در صورتیکه بنده هیچ یاد ندارم که چه روزی این مذاکره در مجلس شده است تا اینکه انتضاب این شخص از طرف مجلس تصدیق شده باشد و خیلی بد است که در مرکز يك همچو چیزی را

که ابتدا اصل ندارد در روزنامه بنویسند خوب است از طرف مجلس بارباب جرائد نوشته شود که چیزی را میتوان نسبت بمجلس داد که در مجلس مذاکره شده چیزی را که از مجلس نگذشته باید مؤاخذه کرد که چرا در روزنامهها درج می کنند و نسبت بمجلس میدهند عریضه از طرف آدینه محمد خان نماینده ایل جلیل تر کمان فرائد شد مشعر بر اینکه در ابتدای حرکت از گاو میش تپه بواسطه تعجیلی که حکومت میکرد بامورات خودم نتوانستم رسیدگی کنم باین واسطه رشته امورم از هم گسیخته و مختل شده استمدعا دارم از طرف مجلس اجازه دو ماهه مرخصی مرحمت شود که مسافرت نموده هم اصلاح امورات خویش را بنمایم و هم سرکشان یموت و کولان را نصیحت نموده فواید مشروطیت و عدالت را برای ایشان بیان نمایم و بیک مسافرت دو مقصود را انجام داده مراجعت نمایم (راپورت کمیسیون هریضی و مرخصی نیز در این خصوص فرائد شد کمیسیون تقاضای ایشان را تصویب کرده بود.)

افتخار الواعظین - بنده حضور یکی یکی از آقایان و کلا را کمال اهمیت میدهم مخصوصا وکلای ایلات خصوصا آقای آدینه محمدخان بنده تصور می کنم بودنشان در مجلس خیلی لازم تر و نافع تر است از اینکه در خارج تشریف ببرند اقدامی نمایند و اگر کاری دارند ممکن است بتوسط مکتوب اصلاح نمایند

میرزا اسدالله خان - بنده هم وجود وکلای تمام ولایات را در مجلس کمال اهمیت میدهم بالنسبه وکیل هر ولایتی البته بهتر از کارهای آنجا بصیرت دارد باین واسطه اگر دو هفته این مسافرت خودشانرا بنأخیر بیاندازند تا به بینیم کار آنجا چه قسم میشود البته خودشان هم در ملت خواهی قبول خواهند کرد.

معاذ السلطنه - آدینه محمد خان حالا نمیخواهند بروند و تقریباً همانطوریکه گفته شد اگر هم اجازه داده شود دو هفته دیگر حرکت خواهند کرد ولی مجبورند بروند و رفتنشان راهم بنده خیلی مفید میدانم که هم بامورات شخصی خود رسیدگی کنند و هم کارهای استرآباد را همانطوریکه در عریضه خودشان شرح داده اند اصلاح نمایند و در خصوص وقعه استرآباد و کولان موافق تلگرافی که امیر اعظم کرده بود بر رئیس الوزراء و وزیر جنگ و یک صورتی هم برای بنده فرستاده بود که حالا حاضر است از آن معلوم میشود که جنگهای زیاد و تو حیات بزرگی کرده است و باتو بهای شربل سر کشان و آن عده که جمع شده بودند متفرق کرده غیر از یک سردار که خان می گویند بیرق سفید بلند کرده و امروز فردا کار آنجا هم تمام میشود و واقعا از امیر اعظم باید اظهار امتنان نمود که واقعا خیلی خدمات شایانی کرده است.

افتخار الواعظین - پس امروز خوب است رأی گرفته شود تا اینکه کار آنجا تمام شود آن وقت اگر بخواهند برای تفرج و اصلاح کار خودشان بروند تا بنیام طرح شده رأی گرفته شود.

رئیس - راین اظهار آقای افتخار الواعظین مخالفی که نیست ؟ (گفتند خیر و مسکوت عنه ماند)

(راپورت کمیسیون عدلیه راجع بقانون ثبت اسناد قرائت شد.)

رئیس - البته آقایان ملاحظه فرموده اند و خواندن مواد آن بی اصل است حال در کلیات اگر فرمایشی دارند بفرمایند بعد رأی بگیریم و داخل شور مواد می شویم.

متمین السلطنه - اگر وزیر یا معاونشان حاضر میبودند و در موقعی که ایرادات میشد دفاع می کردند بهتر بود بجهت اینکه شروع بمذاکره میکنیم آنوقت از برای دفاع محتاج میشویم بیک نفری که ایرادات جوابهای ما را بگوید در صورتی که مکرر گفته میشود که وزیر یا معاون در موقع طرح قانونی که راجع باوست باید حاضر باشند و حالا اگر کاری لازم تر از این است ممکن است آنرا بخوانید و این را بگذارید از برای روزیکه وزیر هم حاضر شود.

رئیس - کار را اینقدر معطل نکنید این شور اول است رأی گرفته نخواهد شد در شور ثانی وزیر حاضر خواهد شد از این گذشته خود وزیر در کمیسیون بوده و اصلاحات کمیسیون تصویب او شده است.

آقا شیخ ابراهیم - علاوه بر این آن وزیری که این لایحه را پیشنهاد کرده و در موقع اصلاحات در کمیسیون حاضر بوده غیر از این وزیر است این وزیر از این اصلاحات اطلاعی ندارد

رئیس - در کلیات مخالفی نیست ؟ پس رأی بگیریم هر کس در کلیات این مذاکره حرفی نداشته و تصویب می کند داخل در شور مواد شویم قیام نماید (اغلب قیام نمودند)

در ماده ۲ مذاکرات لازمه بعمل آمده در ماده ۳ راجع باینکه عده مباشرین ثبت در هر محل باقتضای کثرت جمعیت محل معین خواهد شد آقای د کتر علی خان بمبارت ذیل اصلاحی پیشنهاد کردند بنده اصلاح ذیل را پیشنهاد می کنم

ماده ۴ عده مباشرین ثبت در هر محلی مطابق نظامنامه علیحده که از طرف وزارت عدلیه معین میشود تعیین خواهد شد.

(در قابل توجه بودن این اصلاح رأی گرفته با اکثریت رد شد)

در ماده ۴ و ۵ شور اول بعمل آمده در ضمن شور در ماده ۶ آقای هزال ملک اقرار ذیل پیشنهاد نمودند

بنده پیشنهاد می کنم ماده ۶ پس از حذف یک جمله اخیرش جزو ماده ۵ شده اینطور نوشته شود (خامسا اشخاصی که در ادارات دولتی یا انجمن های ولایتی و بلدی و سایر دوائر رسمیه مشغول خدمت هستند.)

در قابل توجه بودن این پیشنهاد نیز رأی گرفته شده با اکثریت قابل توجه نگردید.

در ماده ۷ مذاکرات لازمه بعمل آمده شور در بابی مواد موکول بجلسه آتیه گردید.

راپورت کمیسیون فوق العاده عدلیه فرائد شد که چند نفر از اعضاء استعفا داده و باین واسطه کمیسیون چند جلسه است تعطیل نموده بهیئت فوق العاده ۱۸ نفری اطلاع داده شد که عوض اعضاء مستعفی را انتخاب نمایند امتناع نمودند تقاضا میشود که ثانیا از مجلس هیئت ده نفری دیگری انتخاب شده مشغول کار شوند.

ارباب کیخسرو - بنده آنروزیکه در

هیئت تفتیشیه انتخاب شدم عرض کردم که بواسطه نقاهت مزاج نمیتوانم حاضر شوم باین واسطه تا بحال در دو جلسه کمیسیون بیشتر حاضر نشدم و استعفانامه خود را نوشته تقدیم کردم هنوز خوانده نشده استمدعا می کنم که عوض بنده را هم انتخاب نمایند.

رئیس - حالا مسئله عدلیه مطرح شود اما راپورت کمیسیون که خوانده شد يك قدری کار را مشکل می کند بجهت اینکه آن ۱۸ نفری که در مجلس منتخب شد برای انجام همین کار بود و آنها از بین خودشان برای رسیدگی باینکار منتخب نمودند حالا اگر دو سه نفر استعفا دادند ممکن بود دوفتر دیگر آنها از بین خودشان انتخاب نمایند و اگر بنا بشود این دوفتر را مجلس انتخاب نمایند دیگر آن کمیسیون ۱۸ نفری منفصل خواهد شد

اسدالله میرزا - عرض می کنم این هیئت که منتخب شده وظیفه او برای رسیدگی بتظلمات و شکایات مردم بود از ترتیبات عدلیه و از آن روز تا بحال که رفته اند مشغول هستند چنانچه راپورت داده شد ولی کارها ناتمام است و حالیه که چند نفر استعفاده بودند ابتداء بکمیسیون ۱۸ نفری راپورت داده شد کمیسیون از انتخاب چند نفر دیگر بجای آنها امتناع نمود و شاید نظرش بر این بود که کارشان تمام شده لازم نیست هیئت دیگری برود باید وزیر مشغول با مسئولیتی که دارد و زمینه که هیئت بدست او می دهد اصلاحات کرده و معاکم را از روی ترتیب قانونی مرتب کند و هر کس که تظلمی دارد برود بمراجع اظهار نماید ولی چون هنوز کارها بخوبی تمام نشده و مطالب موقوف مانده و مردم باین هیئت همیشه فشار می آورند لازم بود یک مدت مختصری این هیئت در عدلیه باشند و از طرف دیگر فشار آورده شود بوریر عدلیه که زودتر محکمه تمیز را تشکیل بدهد این عده که استعفا داده اند هر چه از طرف بنده و دیگران اسرار شد که استعفا دهند قبول نشد و همانطوریکه عرض کردم در کمیسیون ۱۸ نفری مذاکره شد که عوض آنها انتخاب شود بجهت اینکه کار این هیئت را تمام می دانستند انتخاب نکرده رأی دادند که مجلس باز همان ۱۸ نفر یا از غیر ایشان عوض این اشخاص را انتخاب نمایند در هر صورت بهتدیه بنده خیلی لازم است که این هیئت امروز معین شوند زیرا که دیر وز مجلس آمده بودند و شکایت زیادی داشتند و واقعا بدون اینکه همه اعضاء حاضر شده تکلیف مشروحنی داشته باشیم نمی توانیم کار بکنیم در این مدت هم بواسطه حاضر نشدن اعضاء خیلی کارها پیشرفت نکرده برای این که يك مدتی معطل می شدیم تا عده تکمیل شود همین عده کافی می شد و مشغول مذاکره می شدیم آقایان یکی یکی بیرون تشریف میبردند و باز عده ناقص می شد و همین علت شد که اکثر از کارها ناقص ماند بمقیده بنده لازم است يك هیئت ده نفری مجددا برود همه روزها در روزهایی که مجلس نیست صبح و در روزهای مجلس طرف عصر باین کارهای نامامی که عرض کردم رسیدگی نموده تمام نمایند.

محمد هاشم میرزا - بنده عقیده ندارم

که مجدداً انتخاب شوند آقایانی که تابعال بوده اطلاعاتی پیدا کرده که سایرین اگر انتخاب شوند آن اطلاعات را باین زودی نخواهند پیدا کرد .

معاضد الملك - بنده هم عقیده ام این است این هیئت که رفته اند مدتی است زحمت کشیده اند و از ترتیب دوسیه مهاکات عدلیه اطلاعات حاصل کرده اند و اگر هیئت منتخب جدیدی برود بزودی این اطلاعات را پیدا نخواهند کرد باین جهت عقیده بنده این است که چهار پنج نفری که استعفا داده اند عوضشان انتخاب شود که باید باقی اعضاء مشغول کار شوند .

رئیس - هر هیئتی که از برای کاری معین میشود از فردای آن روز می بیند می آید و استعفا میدهند و این در حقیقت هم اسباب معطلی مجلس است و هم اسباب معطلی کار اولاً همانطوری که گفته شد این هیئت که تابعال مشغول بوده اند اطلاعاتی حاصل کرده اند که اگر هیئت جدیدی معین شود باید چند روزی معطل شوند که آن اطلاعات را پیدا کنند ثانیاً یک مدتی هم وقت مجلس تلف خواهد شد که مجدداً یک هیئت جدیدی منتخب شود حالا خوب است فقط آن اشخاصی که استعفا داده اند اسامیشان را بگویند که عوضشان انتخاب شوند .

کاشف - این مطلب در کمیسیون (۱۸) نفری وقتی که مذاکره شد جمعی مخالف بودند و گفتند موقع آن رسیده است که این هیئت منحل شود ولی عقیده بنده این بود که آن چیزی که ما را مجبور کرد که این هیئت را بفرستیم هنوز بجای نرسیده و کفایت نکرده و انعقاد این هیئت موجب بسی مضرت و اسباب یأس و ناامیدی مردم شده است بواسطه اینکه آن کسانی که نظلم داشتند و رایوروت مختصر آن هم از کمیسیون داده شد ابدأ بموقع اجراء نیامده و وزیر عدلیه هم هیچ بوظیفه خودش عمل نمیکند و خیلی از احکام را در اجراء توقیف میکنند بدون حق قانونی و ما همینقدر خوشوقتیم باینکه میرویم آنجا یکجایی ما حمله میکنند و کارهای زیادی که آنجا مانده است این بود که عرض کردم این هیئت منحل شده هیئت دیگری بجای آنها منتخب شود حالا اگر مجلس مقتضی می داند هیئت دیگری انتخاب نماید و اگر مقتضی ندانند از وزیر بخواهد که محکمه تمیز تشکیل بدهد در هر حال خوب است یک تکلیفی برای این هیئت و کارهای ناتمام آنها معین شود و بنده هم جداً از عضویت این کمیسیون استعفا میدهم استدعا دارم دیگری را عوض بنده انتخاب فرمائید .

ادیب التجار - حال تأثر مملکت انسان را بهالتی واداشته که ندانند چه کنند گریه بکنند یا توی سر خودش بزند روزی که مجلس شورای ملی این هیئت را معین کرد برای این بود که جلوگیری از خیلی از تعدیات مفسدین و اشخاصی که چه در ادارات دولتی و چه در ادارات دیگر مردم را بهزار نیش تعدیات متأذی نمودند و بهزار گونه اسباب از این اساس متضرر نمودند و احتمال یک هیجان عمومی میرفت مجلس برای رفع این شبهه اقدام بزرگش این بود که این کمیسیون را تشکیل کرد که جلوگیری از اینطور اقدامات بشود یکشعبه از آن کمیسیون مأمور رسیدگی و تسهیل امر نان گردید و مردم را هم آسوده کردند و اگر چه خسارت

زیادی هم دوات متحمل شد ولی خاطر مجلس مقدس را آسوده کردند و رایوروت اقدامات خودشان را مکرر دادند و این کمیسیون عدلیه آن وقتی که رفتند نمیدانیم چه کردند و چرا رایوروت مفصل اقدامات خودشان را ندادند و چرا استعفا میدهند و چرا جهت استعفای خودشان را معین نمیکند و چرا نمیگویند که محظورشان چیست که رفع شبهه بشود و مردم بدانند تقصیر از کیست که وقتی وکیل رامی بینند مثل این است که دشمن خود را می بینند در صورتیکه وکلای بیچاره از صبح می آیند مجلس اینک می بینند آن ظاهر است همه در آسایش اند و وکلای بیچاره اینجا نشسته اند و مشغول کار هستند مجلس شورای ملی که این کمیسیون را انتخاب کرد هزاران ابتلاآت داشت هزاران درد بی درمان داشت که می خواست اصلاح کند آخر این کمیسیون چه کردند اگر مانع دارند مردم بدانند که تقصیر از کیست و آنقدر تقصیر را بگردن وکلا نگذارند .

ذکاء الملك - رایوروت کمیسیون عدلیه که دوروز قبل در مجلس قرائت شد و آقایان فهمیدند که کمیسیون یک قدری کار کرده و بعضی نتایجی که حاصل کرده بود عرضه داشت و نیز اظهار کرده بود که بعضی از کارهای ماناقتی است و اگر مجلس تصویب می کند آنکارها را دنبال کرده و رایوروت بدهد مثلاً یکی از کارهای این کمیسیون این بود که تقشیش کنند ببینند بعضی از اجراء عدلیه مقصرند یا خیانتی کرده اند کدامند و اینرا معین کنند و اینهم معلوم است که یک یا چند نفری که حالا در عدلیه هستند و دارای یک مقام عالی می باشند نمی توان به یک نظر اجمالی آنها را خائن گفت و مقصر دانست و خیلی از انصاف دور است که بدون تحقیقات از آبرو و شرافت این قسم اشخاص بکاهیم باینکه از کار بیندازیم آنچه دستگیر شده بود از همایب اظهار کردیم و مذکور هم شد که بنا بر همان رایوروت وزیر می تواند خیلی اصلاحات بکند حالا وزیر عدلیه این اصلاحات را بکند یا نکند چه عرض کنم ما وظیفه خود را آن اندازه که می توانستیم ادا کردیم حالا هم منوط به معین است که مجلس تصویب نماید که کمیسیون کارهایی را که کرده و ناتمام مانده تمام بکند و اگر هم هیئت دیگری صلاح می داند معین نماید و چند نفر از اعضاء هستند که استعفا داده اند بواسطه علتها که داشته اند ولی شخصی بنده یکی از آنها هستم که استعفا داده ام نه بواسطه هیچ علتی بلکه بواسطه اینکه کارهای زیادی داریم که از همین مجلس معین شده و ما هم گرم است کارهای دیگر هم داریم مزاج هم علیل است باین جهت استعفا دادم حالا ملذات زیاد لازم نیست اول بفرمائید که آن هیئت لازم است یا لازم نیست اگر لازم است و باید باقی باشند آنوقت آن عده که استعفا دادند عوض آنها را انتخاب نماید اسامی آنها را هم بخواهند حاضر داریم .

رئیس - البته این هیئت لازم است و باید باقی باشد حالا دیگر مذاکره در این خصوص نمی کنیم همانطور که فرمودند صورت اسامی آن اشخاص را بدهند که با خود آنها یک مذاکره بکنیم اگر ممکن شد که ثانیاً مثل سابق قبول کرده مشغول کار شوند که دیگر محتاج بانتخاب نمی شویم والا هر چند نفری که استعفا دادند عوض آنها انتخاب

خواهد شد .

آقای میرزا اسمعیل فوبری - اما اینکه در لزوم این هیئت یا عدم لزومش صحبت می شود بنده لازم می دانم ولی محدوداً بنده خودم را می گویم وقتی که یک کمیسیون را معین می کنیم تازه روز یا یا نازده روز باید برود کاری را که برای او تشکیل شده است عقب نماید تکمیل نماید دائمی که نیست دیگر آنکه کسانی که استعفا میدهند قرار نیست بعد از آنی که استعفا دادند باید بگویند باشد تا آنها را ببینیم و بگوئیم شما چه میکنید میروید یا نمیروید امروز نمیروید فردا میروید ما بچه نیستیم هر کسی استعفا داده است علتی داشته حالا باید اشخاص دیگری بجای آنها انتخاب شود .

سلیمان میرزا - بنده یکی از آن اشخاص هستم که جناب کاشف صراحة و کایه فرمودند که دوام این کمیسیون را صلاح نمیدانند و صرفیها هم عرض میکنم که دوام این کمیسیون را صلاح نمیدانم دلایلی هم دارم چنانچه در کمیسیون عرض کردم و کمیسیون را متقاعد نمودم ما مطابق تکلیف تقشیش خودمان آنچه را که باید عمل بکنیم کردیم که یک هیئتی برای تقشیش در امور عدلیه معین نمودیم همانطور که یک هیئتی برای تقشیش در امور مالی معین نمودیم و این هیئت بعد از اینکه رفتند و رایوروت دادند اگر خاطر آقایان باشد در اول جزء رایوروت شکایت از وزیر کردند که حاضر نمیشود چرا آن مطالبی که باید گفته شود نمیگویند که مردم بدانند عیب کار از کجا است ما وزیر عدلیه نداریم و از آن روزی که تصویب شده جز یک مجلسی که برای صرف شیرینی به عدلیه رفته دیگر حاضر نشده علاوه بر این احکامی را که صحیحاً از ما کم آمده است با اجرا بدون هیچ حق قانونی توقیف میکنند و ما وزیر را بجهت اینکه بزلت بزرگی است می گذاریم و اسمی از خلفان او نمیبریم و می چسبیم به نبات و میگوئیم چون نبات است همین که خلاف کرد باید پدرش را در آرد و باز هم صریحاً عرض میکنم که این هیئت کارشان تمام شده و دیگر نباید بروند زیرا که اگر این هیئت بعنوان قضاوت آنجا رفتند و سمت محکمه تمیز را هم دارند باید الی الابد آنجا باشند فرمودند بعضی از احکامات را ما گفته ایم موقوف الاجرا بگذارند تا رسیدگی کنیم و بعضی کارهای ناتمام هم داریم که باید تمام شود و اگر مجلس تصویب نمینماید مثل سابق مشغول باشیم یعنی یک محکمه و یک قوه قضائیه بشویم بسیار خوب شاید بگویند که مجلس این حق را دارد که در نبودن محکمه تمیز یک هیئتی را قائم مقام آن بنماید ولی در اینصورت خوب است تکلیف نمایندگی آنها را معین بفرمائید تکلیف کمیسیونها را هم معین بفرمائید بجهت اینکه این کار دائمی خواهد بود و در صورتی که مأمور این کار نبودند و فقط برای رسیدگی بود که این کمیسیون رفته است و یک اصلش این بود که وزیر حاضر نمی شود حالا هم که میگویند کارمان ناتمام است ممکن است یک هیئت دیگری معین شود ولی موقه باشد نه اینکه رسیدگی کنند به مأمور عرایض زیرا از قراریکه بنده اطلاع دارم الان ۷ هزار عریضه از

عدلیه است اگر این کمیسیون بخواهد به تمام آنها رسیدگی کند بنده عرض میکنم از دوره تقنینیه هم خواهد گذشت و اگر بمقبضه بنده باشد عرض میکنم روزی يك کمیسیون معین کردن فایده ندارد باید فکر درستی برای این کار کرد و همانطوریکه عرض کردم در راپورت کمیسیون اول فصلش راجع باین بود که وزیر خودش حاضر نمیشود ما اگر وزیر داشته باشیم مابقی مطالب اصلاح خواهد شد بدبختانه این مطلب را گذاشته ایم و چسبیده ایم به ضابطه ثابت و از فراریکه بنده میشنوم بعضی تغییرات این روزها در عدلیه داده شده اما خیلی تغییرات مضحک مثلا رئیس محکمه ابتدائی را از طهران بر میدارند میفرستند باصفهان اگر این شخص خلاف کرده است بفرستید خلاف او را معین کنید مگر اهل اصفهان گناه کرده اند که بکشخص خائن باید رئیس محکمه آنها باشد و هم بنطور رئیس تجارت را بر میدارند رئیس محکمه ابتدائی مینمایند در صورتیکه اگر این شخص ارتزبیات اداری مطلع نیست فرق نمیکند و اگر این شخص خلاف کار است محکمه تجارت و ابتدائی فرق نمیکند هر شغلی را که باو واگذار کنید خلاف خواهد کرد این شغل و شغل دیگر ندارد و هیچ این دلیل اصلاح نمیشود و گمان هم میکنم که این اصلاحات را کمیسیون هم اطلاع نداشته باشد دیگر آنکه در باب آنها نیکه استفا داده اند آقای کاشف را نمیدانم بفرمایند چه استعفا میدهم لابد هر کس استعفا میدهد جسدی خواهد بود و در کمیسیون ۱۸ نفری هم گفتند استعفا دادم ولی استعفا باید از روی يك علتی باشد ولی اینکه آقای ذکاء الملک استعفا داده اند و علت را بیان نموده که مزاجشان علیل است و نمیتوانند بکارهای زیاد رسیدگی بنمایند این استعفاهای ایشان صحیح است در هر صورت باید يك ترتیبی برای اینکار داد که همه روزه چهار این اشکالات نشویم .

اسدالله میرزا - اول این جایک اظهاری شده که در راپورت يك همچو چیزی نبود فقط در يك ماده اش اشاره بترتیب محاکم و توقیف غیر قانونی احکام بود در اجرا و اینکه فرمودند این شکایات تمام ناشی از کار نکردن وزیر است آقای مشیرالدوله که خیلی وزیر صحیح قانونی بودند آیا در دوره ایشان هیچ از این مذاکرات نبود شکایات از ترتیبات عدلیه نمی نمودند بنده مقبضه ام این است که دوره ایشان هم همین شکایات و ترتیبات بود البته باید وزیر قانونی داشت که ادارات را صحیحاً مرتب نماید ولی این را بنده مربوط بموضوع نمیدانم و همین طوریکه ابتداء عرض شد بعضی از آقایان هم تصدیق کردند این هیئت از آن روزیکه رفتند تکلیفشان مصرح نبود بلکه میخواهم عرض کنم وظیفه این هیئت اسکات مردم و رسیدگی بشکایات بود وظیفه دیگری نداشتند و اگر بعضی از آقایان بفرمایند در این شکایاتی که رسیدگی شده چرا معا که نکرده اند تمام شکایات محدود است یعنی از رؤسای محاکم و احکام محاکم است چنانچه تفصیل آن راپورت داده شد که برخلاف ترتیب قانونی رفتار شده این بود که ما از وظیفه خودمان تغلف نکرده حالا هم میگوئیم اگر این هیئت باید بنشینند باید بسمت محکمه تیزی

بنشینند و وظایف آن عمل نمایند حالا اگر این عده باید باشند که معین شود و مجلس تصویب نمایند که مشغول باشند و اگر دیگری هم باید باشد که مجلس معین نماید در هر حال همانطوریکه عرض کردم باید اشخاصی که انتخاب میشوند این هیئت یا هیئت دیگر هر کدام باشند باید تمهید نمایند که در صورت حاضر شوند بجهت اینکه اغلب از کارهای ما که ناتمام مانده برای همین بود که حاضر نمیشدند و تقریباً همانطوریکه عرض شد نصف وقت تلف میشد بانتظار اینکه عده برای مذاکره کافی شرد و همین که آقایان تشریف میاورند مشغول مذاکره میشدیم دوسه نفر میرفتند و باز عده ناقص میشد این است که بنده عرض کردم فرض گسائیکه تقبل این زحمت را مینمایند باید در صورت حاضر و قبل از اتمام مطلب خارج نشوند .

رئیس - امروز موقع مذاکره این مطلب گذشته است معلوم میشود اساساً باید در این خصوص مذاکره کرد و اشخاصی که اجازه خواسته اند تقریباً ۲۱ نفرند خوب است این بماند از برای روز پنج شنبه که در اول مجلس در این خصوص مذاکره کرده نتیجه بگیریم (گفتند صحیح است و اخذ نتیجه مو کول بجلسه آتیہ گردید)

آقای هشترودی يك نمره روزنامه (ایران نو) را گشوده اظهار داشتند که از فرار تلگرافی که در این ورقه درج شده است از عربستان چیزی باقی نمانده ما اینجا نشسته ایم که وزراء برای مادر این کارها چاره بکنند و حال آنکه می بینیم ابداً اقدامی نکرده اند در این صورت نمی دانم نشستن مادر اینجا چه فایده دارد .

رئیس - در این خصوص بنا وزارت جنگ مذاکرات لازمه بعمل آمده ولی ناقص است وزیر جنگ لازم میدانند که استعداد کافی اعزام نمایند این عده که معین کرده بودند حالا معلوم میشود که بکار نمی خورد این است که می خواهند فوج و استعداد کافی ثانیاً بنرستند .

هشترودی - بفرمایند این تلگراف را بخوانند که همه بدانند در آنجا چه قدر خراب شده است .
رئیس - تلگرافی که بعنوان مجلس نیامده است چطور میشود قرائت کرد از آن گذشته تمام خواننده بد و میدانند خواندن فایده ندارد و باید چاره برای این کار کرد .

بجهت - بعد از اینکه دو بست تلگراف از عربستان میآید حق نداریم که یکی از آن تلگرافها را تقاضا نمائیم در مجلس بخوانند پس ما چه وکیلیم هستیم .

رئیس - عرض کردم خواندن فایده ندارد باید تاکید کرد که زودتر جلو گیری بشود .

حاجی آقا - امروز هم وزراء نیامدند که جواب استیضاح مرا بگویند و صریح عرض میکنم اگر جلسه آتیہ حاضر نشوند دیگر بمجلس نروئیم آمد .
رئیس - مذاکره کافی است برای اینکه وقت

گذشته است .
موضوع مذاکرات جلسه آتیہ شور اول در بقیه مواد قانون ثبت اسناد راپورت کمیسیون فواید عامه راجع بکارخانه چرم سازی و صابون سازی انتخاب کسر اعضای کمیسیونها

(مجلس نیم ساعت بعد از ظهر ختم گردید)

جلسه ۱۱۳

صورت مشروح روز پنجشنبه ۲۹

شهر جمادی الثانیه ۱۳۲۸

مجلس دو ساعت و نیم قبل از ظهر در تحت ریاست آقای ممتازالدوله نایب رئیس تشکیل یافت . صورت جلسه گذشته را آقای معاضد الملک قرائت نمودند . آقای معز الملک استعفا نامه ذیل را قرائت نمود .
محضر مسعود نمایندگان محترم ملت دامت تائیداتهم .

چنانکه خاطر محترم اغلب آقایان مسبوق است این بنده سه سال و هفت ماه است که داخل نمایندگی ملت شده در این مدت همیشه گرفتار زحمات کلی بوده از این جهت خستگی فوق العاده در مزاج حاصل شده است لهذا استدعا دارم استعمای بنده را از خدمت ریاست مجلس قبول فرمایند (مستشارالدوله)

نایب رئیس - این استعفا نامه است که رئیس مرقوم فرموده و بنا بر ترتیب نظامنامه داخلی باید مجلس در تحت ریاست آقای حاج سید نصرالله تشکیل شود و این استعفا نامه خوانده شود ولی چون آقای رئیس خودشان تشریف دارند و اصرار میکنند که امروز خوانده شود این است که حالا خوانده شد و هم چنین بنا بر نظامنامه داخلی باید حالا مجلس را ختم کنیم تا اینکه در باب تعیین رئیس مذاکره نمائیم .

حاجی میرزا آقا - بنده درست ملتفت نشدم که آقای رئیس ار نمایندگی استعفا داده اند یا ریاست ؟

نایب رئیس - از ریاست .
(آقای معاضد الملک ماده (۱۱) نظامنامه داخلی را قرائت کردند .)

(اگر رئیس قبل از انقضای مدت ریاست استعفاه یافت نموده سن ترین نایبان رئیس مجلس را منعقد استعفا نامه را قرائت یافت و اعلام کرده مجلس را ختم میکنند و در ظرف سه روز در تحت ریاست همان نایب رئیس مجدداً مجلس منعقد و بطوریکه در ماده (۸) ذکر شد رئیس انتخاب میشود .)

نایب رئیس - حالا بموجب این نظامنامه بایستی حاج سید نصرالله حاضر باشند و در تحت ریاست ایشان مجلس منعقد شود بجهت اینکه اینجامینویسند مسنترین نایبان رئیس و چون ایشان مریض هستند ممکن است بکریس سنی انتخاب کنیم که در تحت ریاست ایشان رئیس انتخاب شود .

حاجی آقا - بموجب این نظامنامه باید مجلس در تحت ریاست نایب رئیس اول منعقد شود و وقتی که نیست اصلاح خواندن این صلاح نبود .

نایب رئیس - نایب رئیس اول و دوم ندارد هر کدام از نایبان رئیس که مسنتر باشند در حضور ایشان خوانده میشود حالا ایشان هم مریض هستند و آقای رئیس

هم اصرار داشتند که امروز استعفا نامه ایشان خوانده شود این بود که خوانده شد حالاً در تحت ریاست بنده نمیتوانید رئیس انتخاب کنید خوست مجلس را ختم کنید تا در تحت ریاست رئیس سنی رئیس انتخاب نمائید.

کاشف - درمچو موقمی مجلس را تعطیل کردن ابد اصلاح نیست حالا که نایب رئیس غیبت کرده اند (غیبت هم چهل روز میشود نمیدانم) خیلی فریب است بعلاوه لازم نیست حالا مجلس را ختم کنیم بموجب نظامنامه داخلی یک نفر رئیس سنی معین میکنیم و در تحت ریاست اورئیس دائمی انتخاب مینمائیم.

حاجی عزالمملک - بنده عرض میکنم بهمان دلیل که نایب رئیس اول نبود و در تحت ریاست شما مجلس منعقد شد و این استعفا نامه قرائت کردید بهمان دلیل در تحت ریاست شما میشود رئیس انتخاب نمود.

اسدالله میرزا - اینطور نیست باید مجلس ختم شود.

نایب رئیس - پس ده دقیقه تنفس است .
(نایب ریاست آقای ممتازالدوله جلسه تشکیل شد)
افتخارالواعظین - ماده (۱۱) نظامنامه داخلی را قرائت کرد.

نایب رئیس - چون انتخاب رئیس را نظامنامه داخلی میگوید در ظرف سه روز میشود رئیس انتخاب کرد و این معنی این است که از آن ساعتی که استعفا نامه قرائت شد تا سه روز بعد میشود رئیس انتخاب نمود حالا رای میگیریم در این باب که امروزه انتخاب کنیم یا بگذاریم برای روز شنبه که تبادل افکار نموده رئیس انتخاب نمائیم هر قسم اکثریت تصویب نمود عمل خواهد شد .

میرزا اسدالله خان - بنده مخصوصاً وقتی که نظامنامه داخلی نوشته میشد در خصوص این ماده بظاظر دارم که اغلب نمایندگان همراه نبودند که سه جلسه طول بکشد خصوص در این موقع که با مقتضیات امروزه عقیده ام این است که یک دقیقه هم ممکن نیست مجلس بدون رئیس باشد و گمان میکنم همه نمایندگان همیشه اینقدر در ذهنتان باشد که وقتی بخواه خودشان میروند بگویند اگر رئیس فوت کرد یا بعضی موانع دیگر پیش آمد رئیس آتی ما کی خواهد بود و بخواهی میتوانم بگویم امروز اتفاق در انتخاب رئیس است و هیچ نمیشود این مملکت را با این حالت معطل کرد خوب است رای گرفته و رئیس در همین جلسه انتخاب شود .

نایب رئیس - رای میگیریم که امروز شروع با انتخاب نمائیم یا بگذاریم برای روز شنبه کسانی که تصویب می کنند امروز رئیس انتخاب شود قیام نمایند (اغلب قیام نمودند و با اکثریت تصویب شد)

نایب رئیس - بعضی از آقایان میدانند که بنده سه جلسه است استعفا داده ام ولی در مجلس خوانده نشده این است که خواهش میکنم که بنده را دیگر در جزو هیئت رئیس انتخاب نکنند (ورقه توزیع و رای گرفته شده آقای حاجی میرزا رضاخان آقایان وری میرزا اسدالله خان حاجی سید ابراهیم را برای استخراج آراء بقرعه معین نموده و از قرار ذیل استخراج شدند .)

آقای ذکاء الملک (۴۹) رای - آقای مؤتمن الملک ۱۰ رای اسدالله میرزا ۵ رای - آقایان ممتازالدوله فهیم الملک آقا شیخ رضای دهخوارقانی هر کدام یک رای - ورقه سفید ۱

معاذ الملک - ۶۷ حضار ۶۷ آقای ذکاء الملک با اکثریت ۴۹ رای انتخاب شدند گفتند مبارک است در این موقع آقای ذکاء الملک مقام ریاست تشریف آورده در حال قیام شرح ذیل را بیان نمودند

از این حسن ظن و اعتماد نمایندگان محترم نسبت به بنده خیلی متشکر هستم در خارج صحبتی میکردید ولی تصور نمی کردم که از روی جدیت باشد ولیکن در این جا صحبت شد که در این موقع مجلس شورای ملی نمی تواند یک مدتی را بدون رئیس بگذارند باین واسطه بنده مقام مجلس شورای ملی را ارفع میدانم از این سکه با یک سبکی عرض کنم (بنده قبول نمیکند) بجهت اینکه مقام ریاست را بالاتر و ارفع از مقام خود می دانم ولی استعفا می کنم نمایندگان محترم قدری تأمل فرمایند در همین مجلس اشخاصی هستند که خیلی لایق تر از من هستند و ممکن است آنها را در نظر گرفته در کمترین فرصتی شخصی را که واقف است استحقاق این مقام را داشته باشد انتخاب نمایند و حالا بجهت اینکه این یک دعوتی است از طرف بنده و یک قدری موهون است و هیچ راضی نیستم که مجلس شورای ملی بواسطه من موهون شود اظهاری نمینمایم .

عز الملک - شایسته مقام ریاست آن رئیس است که بوظیفه قانونی خودش عمل نماید و ما آن شخص را که شایسته این مقام و دارای استحقاق دانسته ایم انتخاب کردیم دیگر برعهده خودشان است که بوظایف مقرر عمل نمایند .

میرزا مرتضی قلیخان - این را آقای ممتازالدوله دو سه هفته است نوشته اند و در هیئت رئیس مانده است قرائت می شود [از قرار ذیل قرائت نمودند .

بمقام منبع هیئت رئیس مجلس شورای ملی شیدالله ارکانه]

چون کسالت مزاجی مانع از انجام خدمت نایب رئیس است که از طرف نمایندگان محترم باین بنده محول شده است لهذا از این خدمت استعفا داده در ضمن استعفای قبول آنرا از جانب نمایندگان مستعدی است که این استعفای بنده از طرف هیئت رئیس به مجلس مقدس ابلاغ شود (اسمعیل ممتازالدوله)

رئیس - حالا مجلس رای می دهد که در این خصوص امروزه مذاکره کنیم تصوری کنیم برای اینکه آقایان قدری وقت داشته باشند که شروع بمذاکرات نمایند خوب است مذاکره در این خصوص موکول بجلسه آتی شود (همه گفتند صحیح است)

میرزا الملک - بنده هم مدتی است از سمت منشی گری استعفا داده بودم حالا هم قطاران بنده هم باینده هم خیال شده اند استعفا می کنم که در جلسه آتی (۴) نفر منشی هم انتخاب شود .

وحیدالملک - بنده در تکمیل فرمایشات آقای عز الملک با کمال شرف تهنیت عرض می کنم از این حسن انتخابی که امروز شده و خودمان را

خیلی خوشبخت می دانیم از اینکه باین فیض نائل شدیم و مثل حضرت امالی که همیشه رعایت قانون را کرده اند برمسند ریاست مجلس شورای ملی جاوس فرمودید صحیح است که ریاست مجلس شورای ملی یکی از کارهای خیلی مهم و مقامی عالی و دارای مسئولیت بزرگی است ولی ما باید بدانیم که از برای آن مقام عالی یک تکالیفی در نظامنامه داخلی که در همین مجلس شورای ملی تعیین شده معین گردیده است که بعقیده بنده اگر شخص رئیس از اول روزیکه انتخاب می شود قصدش بر این باشد که کلیه آن نظامات را جزء و کلاد در موقع بگذارد هم ادای تکالیف و وظایف خود را کرده و هم برایت مجلس شورای ملی افزوده است و یکی دیگر آنکه از همه ترین حقوقی که ما داریم که از این حقوق مشروطیت است نظارت در جزئیات امور مملکتی است و آن حق بواسطه سئوالات و استیضاحات بما داده شده که ما می توانیم بواسطه آن سئوالات و استیضاحات از عهده مسئولیتی که در مقابل ملت قبول کرده ایم برآیم و اگر مقام منبع ریاست مجلس مقدس شورای ملی از روی همان نظامنامه که معین شده رفتار نموده جلوی ما را نگیرد که سئوالات و استیضاحات از روزا بنمائیم و بگذارند که این و کتلی ملت بوظایف و کالت خودشان رفتار نمایند هم شئون و احترامات مقام ریاست محفوظ مانده و هم نمایندگان بتکالیف خود عمل نموده اند پس باز بعد از عرض تبریک و تهنیت عرض میکنم که این مقام ریاست خیلی مهم و خیلی منبع و دارای مسئولیت بزرگی است و از برای این مقام عالی تکالیفی در همین نظامنامه معین شده و انشاء الله آقای رئیس جدید آن نظامنامه را جلوی خود گذاشته مطابق آن رفتار می فرمایند و روز بروز بر قوت و شوکت مجلس شورای ملی بیافزایند و ما هم پیش ملت روسفید خو هم شد

رئیس - بنده هم از بیانات آقای وحیدالملک خیلی تشکر میکنم ولی عرض را هم که بنده اظهار نموده بودم چندان از روی بی تأملی نبوده و گمان میکنم در این خصوص لازم نیست چندان صحبت شود .

میرزا الملک - بنده لازم می دانم اطلاعاً عرض کنم که آقای معاضد الملک از آن ترتیبی که عرض کردم مستثنی هستند سه نفر منشی باید انتخاب شود .

حاجی میرزا آقا - بموجب نظامنامه داخلی شعبات سه ماه سه ماه باید انتخاب شوند و این تجدید در [۱۴] سرطان خواهد بود و امروز (۱۶) سرطان است دو روز از موقع گذشته خوب است امروزیا روز شنبه تجدید شود .

رئیس - روز شنبه تجدید خواهد شد .
وسیل التجار - اگر چه بنده برای اینکه آقایان نمایندگان تصور فرمایند که این یک نوع ملاحظه بستگی است نمیخواستم اظهاری نمایم ولی چون قرار است که شعبات و نایب رئیس و منشی ها انتخاب شوند ما هم از مباشرت استعفا میدهیم عرض بنده و آقای ارباب کیخسرو را نیز انتخاب نمایند
ارباب کیخسرو - بنده از این تغییر هیچ اطلاعی نداشتم لیکن چند روز قبل استعفا داده بودم

رئیس - وکیل آقایانی که استعفا میدهند باید کتباً بنویسند حالاً اگر برای مسبق بودن خاطر نمایندگان است مطلبی است.

آقای سید حسین اردبیلی - بمقتضای بنده عرض صحبت های متفرقه خوبت شروع بمذاکرات نمائیم و اگر مجلس تصویب نماید کسر اعضای کمیسیونها را انتخاب کنیم و شعبات را هم معین نمائیم.

دکتر علیخان - بنده هم عقیده ام این است که عرض این حرفهای استعفا و غیره حالاً خوب است قدری کار بکنیم و عقیده بنده این است که آن دستوری که برای امروز معین شده بهیچوجه بدرد نمیخورد و باید بیکمطلب مهمی شروع نمائیم و آن این است که بنده در چندی قبل که تقریباً یک ماه است یک سوالی کرده ام از وزراء در خصوص مستشار های خارجه که بمقتضای بنده تا مستشار های خارجه باین مملکت نیایند هیچ کار ما اصلاح نخواهد شد و علاوه آن اهمیت را که در انتظار خارجه داشتیم از دست رفت بجهت اینکه منتظر بودند ببینند چه اقدامی خواهد شد و از این تسامحی که در این مدت شده کم کم آنها هم یک اندازه از ما مأیوس شده اند و گویا در موضوع سوال بنده یک استیضاحی هم شده است و الان هم وزراء تشریف دارند خوبت آنها را بخواهیم و از آنها استیضاح نمائیم که اینکار مهم برای چه تا بحال بتأخیر افتاده است.

کاشف - بنده هم کاملاً موافقم و عرض میکنم خوب است یک مدتی بکارهای مهم اساسی بپردازیم که بکلی اساس کارها هم از دست نرود.

حاجی آقا - امروز ما منتظر بودیم که از اول مجلس مطالبی را که تمام ملت بما چشم دوخته و منتظرند موضوع بحث قرار دهیم و بنده یک لایحه نوشته بودم و یک چند کلمه هم بهیئت رئیسه نوشتم که قبل از وقت آن لایحه خوانده شده در هر جلسه که مجلس تصویب نمود مطرح مذاکره قرار دهیم و آن لایحه راجع باستیضاح از وزراء است و حالاً خواهش میکنم اجازه بفرمائید آن دستور مطرح شده و آن لایحه را که عرض کردم بخواهند و موضوع مذاکره نمائیم و اگر خوانده نشود بنده بمقتضای نمایندگی که دارم مجبورم مطالبی را که نباید اظهار نمائیم بگویم یعنی لایحه خود را بدهم در روزنامهها درج نمایم.

رئیس - البته تعیین دستور مجلس با خود مجلس است ولی حالاً یک دستوری معین شده و حالاً بدون رویه و فکر نمیشود تغییر دستور داد یا اینکه یک مطلبی را که خاطر آقایان مسبق نیست جزء دستور کرده داخل مذاکره شویم.

حاجی آقا - چون قبل ازین نوشته و تقدیم کرده ام گمان نمیکند که بدون رویه باشد.

بهجت - عرض بنده خیلی مختصر و ساده بود یک قسم وظایف خود مجلس دارد که اگر در انجام آن قصور نماید آنوقت زبانش نسبت بوزرا کند میشود یکماه یا چهل روز است که لایحه آمده

است در خصوص بیست نفری که باید بمجلس معرفی کنند و مجلس بالاتفاق یا بحکم قرعه (ه) نفر از بین آنها انتخاب نمایند و اسامی آنها هنوز در مجلس علنی خوانده نشده و یکی از اسراری نیست که باید مخفی کرد و میبایستی هرچه زودتر در مجلس علنی خوانده شده و در روزنامهها درج شود و زودتر پنج نفر معین شود و این مطالب در مجلس خصوصی مذاکره شود بنا بود چاپ کنند و بدست ما بدهند و بمقتضای بنده لازم است چاپ کنند و تمویق این اسباب فسادها و سوء ظن نسبت بمجلس خواهد شد و اگر امروز شروع شود در رفع خیلی از توهمات خواهد شد خوبست این را جزء دستور کرده شروع بمذاکره آن بکنند بعداً اگر آقایان سئوالاتی از وزراء دارند بنمایند.

رئیس - چند فقره موضوع ذکر شد که گمان نمیکنم ممکن باشد هیچ یک از آنها را موضوع قرارداد در خصوص سئوالات آقایان که حاضر نیستند و اگر حاضر میبودند که البته میآمدند سئوالات میشد در خصوص لایحه عیناً هم باید قبل از وقت طرح و توزیع شود که خاطر نمایندگان مسبق شود آنوقت موضوع مذاکره قرار بدهیم.

عز الملك - در خصوص سئوالات حالاً که وزراء حاضر نیستند خوب است اطلاع بدهند باینکه در جلسه آتی جواب بگویند بجهت اینکه ما یک تکلیفی داریم نسبت بملت که باید در مطالب و امورات مملکتی از وزراء سئوالات و استیضاحات نمائیم مثل اینکه بنده یکماه است در خصوص قشون عربستان از وزارت حنك سئوال کرده ام و ابداً حاضر نشده اند که جواب بدهند و نمی دانم اگر جواب ندهند جواب عربستان و ملت آنجا را چه بگوئیم.

حسنعلی خان - بنده بطور اختصار عرض میکنم که اگر هر یک از ما بخواهیم برای امروز یک دستوری معین کنیم تقریباً تا غروب باید در مذاکره باشیم در صورتیکه میدانم ابداً آنچه بخواهیم گرفت هر یک از این مطالبی را که فرمودند در حد خودشان اهمیت دارند مثلاً در خصوص انتخاب علماء که آقای بهجت فرمودند این یک مسئله خیلی مهمی است که فوراً نمیتوانیم در آن موضوع رأی بدهیم این را لازم است طرح و توزیع نمود که هم اسامی آقایان را بدانیم هم افکار خودمان را حاضر کنیم و در خصوص سئوالات از وزراء هم گمان نمیکند امروز وقت داشته باشیم که بیایند و مذاکرات نمائیم ولی چنانچه آقای دکتر علیخان فرمودند خیلی اهمیت میدهم باین مطالب بجهت اینکه تا مطالب اساسی را حل بکنیم باین که کارهای جزئی از قبیل امتیاز کارخانه چرم سازی یا صابون سازی و غیره را مطرح کنیم کار ما پیشرفت نخواهد کرد باید این آقایان وزراء حاضر شوند و توضیحات بدهند که در این چند ماهه وزارت چه قدمی برای پیشرفت امور مملکت برداشته اند و این پروگرامی را که نوشته بودند و یک هفته در مجلس مطرح بود و بعد از مذاکرات مجلس با کثرت بپذیرفت چطور شد که یک هفته منصرف شدند و چه شد که در این مدت آن اشخاص عالمی را که برای مستشاری در پروگرام ما وعده دادند از خارجه بیآورند نیآورند و ادارات را

رفورم نکردند و عقیده بنده این است که روز شنبه آنها را بخواهیم که بیایند و بما بنمایانند که در این ششماه چه اقدامی کرده اند و امروز مطابق نظامنامه داخلی اول شعبات را معین کنیم بعد کسر اعضای کمیسیونها را انتخاب نمائیم آنوقت برای روز شنبه هر دستوری را که آقایان میدادند معین نمایم.

رئیس - در خصوص انتقادات پنج نفر از علماء چنانچه عرض کردم قرار شده است اسامی آن بیست نفر طرح و توزیع شود و طرح و توزیع خواهد شد باید آن را موقوف بگذاریم بوقتی که توزیع شد و در خصوص سئوالات از وزراء هم باید اطلاع بدهیم باینکه جواب بگویند لایحه است از وزارت امور خارجه رسیده است خوانده میشود.

(آقای میرزا مرتضی قلیخان قرائت نمودند و ششمین برای اینکه آقای میرزا علی محمد خان وزیر زاده بسمت معاونت وزارت امور خارجه برقرار گردید.)

رئیس - آقای حاجی آقا سئوالی داشتید از وزارت امور خارجه بفرمائید.

حاجی آقا - بنده اولاً لازم میدانم مقدمه دو کلمه عرض کنم گمان میکنم نمایندگی ملت اینقدر اجازه بیک نفری بدهد که اگر مطلبی راجع باصلاحات مملکتی بنظرش برسد حق داشته باشد بیکطوری بیان کند تا بآن کسانی که او را وکیل کرده اند حالی کند که حسباً مطابق احساسات ماست و در این خصوص بنده یک لایحه نوشته ام و چندی قبل بهیئت رئیسه تقدیم کرده کتباً تقاضای قرائت آنرا در مجلس نمودم و تا بحال خوانده نشده از اینجهت مجبورم این لایحه را بدهم در روزنامهها درج کنند (گفته شد این سئوال نیست استیضاح است شما سئوال داشتید.)

حاجی آقا - در موضوع سئوالی که داشتم از وزارت امور خارجه راجع بمأمورین خارجه عموماً بمأمورین عراق عرب خصوصاً برای اینکه تبعه ایران در آنجا زیاد هستند گمان میکنم اهمیت عراق عرب از سایر نقاط بیشتر باشد در ایام استبداد صغیر که ژنرال قونسو لگری بغداد بیهین الملك داده شد صدماتی نبود که بمأمورین آنجا با حرار و سایر اتباع ایران باقسام مختلفه بتحریرك عثمانی و تحریركات خودشان نزنند و بعد از آن بمأمورینی هم که بین الملك در نقاط عراق عرب مثل کربلا و نجف و سایر جاها معین کرده بودند آنها باقسام مختلفه چه بزوار و چه باشخاصی که در آنجا متوقف هستند صدمات زیاد میزدند و بعد از تغییر مسلک دولت و تشکیل دولت جدید باز هم از قرار اخباریکه از منابع موثقه شنیده میشود همانطور آن مأمورین بحرکات سابقه خودشان مشغول هستند و علی الاتصال همان صدمات را بطائفه احرار و تبعه ایران میزنند و جدیداً یک شرحی از انجمن مساوات کربلا که یک قسمت از انجمن احرار است که سابقاً بمأمور کربلا شده است نوشته اند که سه نفر مأمور دولت اینقدر صدمات برهائیا وارد می آورند که بمراتب از ترتیبات زمان سابق بدتر است بنده می خواستم عرض کنم برای ترتیب مأمورین عراق عرب آیا وزارت خارجه خیالی کرده اند که آنها را تبدیل نمایند بمأمورین حریت پرور انتخاب نموده حفظ حقوق تبعه ایران را بنمایند و نظری بعراق عرب و حرکات مأمورین عراق انداخته اند یا خیر؟

معاون وزارت خارجه - وزارت امور

خارجه چندی است که داخل اصلاحات جدید شده و چون منوط بتعیین بودجه برای اینکه يك بودجه صحیحی تنظیم شود و بوزارت مالیه داده شود يك كمیسیون در وزارت خارجه تشكيل شده و آنرا تنظیم نموده اند و دوسه روز است که مشغول تنقیح آن شده ایم که بوزارت مالیه داده شده از آنجا بمجلس آمده بگذرد و تا يك هفته دیگر آن بودجه بوزارت مالیه میرسد و بعد از آنی که بوزارت مالیه پیشنهاد شد و از مجلس گذشت البته از طرف وزارت خارجه مأمورین صحیح کافی از مرکز به ولایات کسبل خواهد شد (گفتند صحیح است).

معاون وزارت خارجه - چند روز قبل

یکی از نمایندگان محترم در ضمن بیانات خودشان نسبتی بوزیر امور خارجه داده اند که ایشان گفته اند وزراء کار نمی کنند گمان میکنم همان ناطق محترم تصدیق فرمایند که اظهار وزیر امور خارجه راجع به بحران کابینه بود.

(رایورت کمیسیون عرایض و مرخصی قرائت شد مشعر بر اینکه عرایضی از طرف آقایان حاجی محمد کریمخان نماینده ایل جلیل قشقایی و آقای حاجی میرزا آقا نماینده آذربایجان و آقای حاجی شیخ - رئیس نماینده مازندران بکمیسیون آمده و هر يك از برای مرخصی خودشان دلایل و راهبندی ذکر کرده بودند کمیسیون بعد از قرائت عرایض و مذاکرات مرخصی ایشان را تصویب نکرده بود.)

حاجی میرزا آقا - بنده عرض می کنم

اگر یکی از نمایندگان بواسطه ضرورت و انجام کار مهمی مجبور شود اجازه مرخصی بخواهد این را نباید حمل کرد بر اینکه میخواهد از کار فرار نماید و نه دلایل خود را در کمیسیون اظهار نمودم و به اکثریت تصویب کردند بعد نمیدانم چه شده که تغییر رأی دادند حالا عرض میکنم اگر مجلس محترم هم تقاضای بنده را تصویب نماید مجبورم استعفا بدهم.

حاجی سید ابراهیم - بنده استدعا می

کنم نمایندگان محترم اقلایک قدری فعالیت بکار ببرند بعد استعفا بدهند و برعکس بنده می بینم هیچ فعالیتی بکار ننموده اند می استعفا میدهند.

ادیب التجار - اینکه آقای حاجی میرزا

آقا فرمودند در کمیسیون ابتدا با اکثریت تصویب شد اکثریت حاصل نشد و اینکه گفتند عذر دارم هیچ عذری در مقابل خدمت به ملت پذیرفته نیست.

رئیس - آقایان حاجی محمد کریم خان و

حاجی میرزا آقا و حاجی شیخ رئیس هر کدام تقاضای مرخصی کرده اند کمیسیون تقاضای ایشان را تصویب نکرده حال باید رأی مجلس نیز در این خصوص معلوم شود حال رأی بگیریم اول در خصوص مرخصی آقای حاجی محمد کریمخان هر کس با رایورت کمیسیون موافقت دارد قیام نماید.

(اغلب قیام نموده رأی کمیسیون با اکثریت

پذیرفته شد.)

رئیس - در خصوص مرخصی آقای حاجی

میرزا آقا که کمیسیون تصویب نکرده هر کس برای کمیسیون موافق است قیام نماید.

(نیز اغلب قیام نموده و با اکثریت رأی کمیسیون

پذیرفته شد.)

رئیس - حال رأی بگیریم درباره آقای حاجی

شیخ رئیس.

حاجی شیخ رئیس - از آقایان نمایندگان

محترم همبگذرد استدعا میکنم اگر در مجلس عمومی نباشد در کمیسیون بقدرنیم ساعت مانده صحبت فرمایند و بعد از آنکه دلایل لزوم مرخصی خود را عرض کردم اگر تصدیق کردند که این مسافرت موافق تکلیف دینی و ایمانی من است آنوقت رأی بدهند و حالادر این خصوص رأی بگیریم.

(اغلب تصدیق کردند و مسکوت عنه اند)

رئیس - آقای ادیب التجار سؤالی داشتید

از وزارت امور خارجه فرمائید.

ادیب التجار - مدتی قبل شکایات متعدده

و هم رضایت نامه از متصرف السلطنه و نیز دوقمره شکایت از بی قونسولگری رسیده بود و یک فقره هم تلگراف رسیده بود باز هم شکایت از بی قونسولی مصر که مدتی است مصر جنرال قونسول ندارد و مدتی است مجلس بما وعده داده که بوزارت خارجه اخطار کند زودتر شخصی را که کافی و حافظ حقوق تبه باشد برای مصر روانه نماید ۳۵ نفر دیگر هم از تجار که اغلب آنها را من میشناسم از متصرف السلطنه شکایت کرده اند و بواسطه سابقه کدورتی که با بعضی ها داشته است حال گرفته است اسلامبول مشغول اقدامات شده تولید خدمات مینماید و برضد او هم يك رضایت نامه از رفتار متصرف السلطنه آمده و نیز يك مکتوبی با مضای انجمن وفاق مصر آمده باز شکایت از نبودن قونسول در مصر و در اینخصوص از کمیسیون خارجه بوزارت امور خارجه اخطار شده است که رفع این شکایات بشاید نمیدانم وزارت امور خارجه چه اقدامی کرده است تلگرافی کرده بآنکرده هر اقدامی فرموده اند برای اطلاع نمایندگان محترم اظهار بدارید.

معاون وزارت امور خارجه - اغلب از

نمایندگان محترم متصرف السلطنه را میشناسند و سابقه خدمات او را میدانند متصرف السلطنه یکی از نمایندگان صحیح و با شرف دولت مالیه ایران است و الان زارژدافر اسلامبول است و اینکه فرمودند شکایاتی از او رسیده است بوزارت امور خارجه چند فقره شکایت و رضایت رسیده آنهاست که شکایت کرده بودند وزارت خارجه نوشت که مواد شکایات خودشان را بنویسند هنوز ننوشتند و در باب قونسولگری مصر بنده هم تصدیق میکنم عرض کردم وزارت خارجه چندی است داخل اصلاحات جدید شده و اساساً میخواهد يك رفورمی برای اجزای مرکزی و سایر نقاط ترتیب بدهد و این موقوف است بر اینکه بودجه که نوشته شده است از مجلس بگذرد و تا آن بودجه از مجلس نگذرد ممکن نیست موفق شویم بآن اصلاحات و همینکه تصویب شد ترتیب آسایش برای کلیه مأمورین خارجه داده خواهد شد مصر هم یکی از آنها است.

ادیب التجار - نیامدن بودجه بمجلس اسباب

تعطیل فرستادن يك مأموری بمجلس نمی شود مجلس هم همیشه همین اظهار را کرده است که زودتر بودجه وزارتخانهها بمجلس بیاید و انشاء الله امیدواریم وزارت امور خارجه زودتر در این باب اقدامات نموده و مأمور روانه کرده که بیش از این اینجا بی قونسول نباشد دیگر اینکه سؤالی کرده بودم از وزارت خارجه در باب مساعد الوزاره در باد کوبه

و تعدیاتی که کرده است که تجار شکایت کرده بودند و قرار شد از طرف وزارت خارجه در این خصوص اقدامات صحیحه بعمل آمده توضیحات بنده و رفع آن شکایات را بنمایند در این باب چه اقدامی شده رفع شکایات شده و توضیحات از مساعد الوزاره خواسته اید یاخیر.

معاون وزارت خارجه - بنده تصدیق

می کنم نیامدن بودجه اسباب نرفتن مأمور نمیشود لیکن نمایندگان محترم میدانند که سابق بر این وضع مأمورین سیاسی مرتب بوده و اینکه بنده عرض کردم موقوف بر این است که بودجه بگذرد برای این است که مأمور صحیحی بایست برود و با هزار تومان و کسری نمی شود يك نفر مأمور وطن پرست بی طمع روانه نمود که کارها را صحیحاً اداره نماید بجهت اینکه امرش در آنجا نمیکرد پس باید بودجه از مجلس بگذرد تا اینکه کارها از روی ترتیب صحیح اصلاح شود بنده قول میدهم تا يك هفته دیگر بودجه وزارت خارجه بوزارت مالیه داده شود حالا اگر وزارت مالیه دیر بمجلس بفرستد مربوط بوزارت خارجه نیست تا جمعه دیگر ترتیب بودجه وزارت خارجه داده میشود و برای مصر هم همین چند روزه يك نفر مأمور کافی معین می کنیم که تا ده روز دیگر حرکت نماید ولی این نکته را یاد آوری می کنم که تا بودجه وزارت خارجه بوزارت مالیه فرستاده شود از وزارت مالیه با سایر بودجهها بمجلس پیشنهاد شود شاید تا يك مدتی طول بکشد و در طول این مدت اغلب از نقاط همین طوریکه فرمودند بی مأمور خواهد بود اگر مجلس يك اعتباری میدهد که با آن اعتبار وزارت امور خارجه در عرض يك هفته برای نقاط هندوستان و سایر نقاطی که مأمور ندارد مأمور معین کند خواهد فرستاد و در خصوص مساعد الوزاره تصدیق میکنم که يك عده بوزارت خارجه شکایت کرده بودند و از وزارت خارجه هم يك اخطاری باو شده و تا کید شده که تغییر مسلك داده با تجار خلطه و آمیزش میکنند هم رایورنی بوزارت امور خارجه رسیده که امور آنجا اصلاح شده و بکلی تغییر مسلك داده باوجود اینهم بمقتضای تکلیف تفتیش که وزارت امور خارجه داشت از باد کوبه خواستیم مجدداً ترتیبات آنجا را تحقیق نموده رایورت جامع الاطرافی بدهند ولی در باب مساعد الوزاره اطمینان می دهیم که آن ترتیبات سابق بکلی رفع شده است.

رئیس - اگر اجازه می دهید لایحه جناب

حاجی آقا قرائت شود ولی بمقتضای بنده گمان میکنم اگر امروز بخوانیم این قدرها دیر نشود ممکن است در جلسه آتی خوانده شود

(گفتند صحیح است)

عز الملك - بنده مدتی است سؤالی در خصوص

(بانه) که یکی از بلاکات کردستان است از وزارت امور خارجه کرده ام هنوز جوابی نداده اند

معاون وزارت امور خارجه - بنده چهل

روز پیش نیست که بسمت معاونت وزارت معین شده ام

واز ترتیب سئوال ایشان اطلاع ندارم کسب اطلاع کرده در جلسه دیگر عرض میکنم

رئیس - سابقاً در مجلس يك دستورى مطابق این صورتیکه عرض میکنم معین شده شور در بقیه قانون ثبت اسناد - راپورت کمیسیون فوائد عامه راجع بکارخانه چرمسازی وصابونسازی - انتخاب کسراعضای کمیسیونها این چند فقره برای امروز معین شده علاوه بر این تعیین شعبات و انتخاب هیئت رئیسه هم در پیش است اگر مخالفی نیست این دستور را برای جلسه آتی بگذاریم .

حاجی آقا - تمام مذاکراتی که در این مدت در بین نمایندگان بود برای این بود که مطالب اساسی خوانده شود و مطالب جزئی ارفیقیل امتیاز چرمسازی وصابون سازی وقت مجلس را تلف ننماید و اگر باز هم همین مطالب جزء دستور شود گمان میکنم بما ایراد وارد خواهند آورد و واقعاً پیش وجدان خودمان شرمنده خواهیم شد عقیده بنده این است که روز شنبه اظهار شود که وزراء بیاوند و در خصوص آوردن مستشارهای خارجه مذاکره شود و اگر هم این لازم نباشد یکی از مطالب اساسی جزء دستور شود که در جلسه آتی خوانده شود و در باب لایحه همان طوریکه عرض کردم اگر مجلس اجازه میدهد جزء دستور شود

رئیس - در خصوص وزرا البته اطلاع داده می شود که حاضر شوند در خصوص لایحه بیاوند بنویسند نمایندگان باشد

حاجی آقا - بنده يك مطلبی دارم لازم است اظهار کنم گذشته از اینکه این يك مطلب ابتدائی نیست در نظامنامه داخلی هم نیست که مجلس تصویب بکند یا نکند این از وظایف نمایندگان کی يك نماینده است

ادیب التجار - بنده عرض میکنم تا مسئله مستشارها حل نشود نه امتیاز چرمسازی میخواهیم و نه امتیاز صابون سازی را میخواهیم که خوانده شود و استدعا میکنم از نمایندگان محترم بخواهند که روز شنبه تشریف بیاورند و بگویند که در خصوص مستشارها چه اقدامی کرده اند و در باب عدم احتکار خود حضرت تعالی هم تشریف داشتید که بنده طرحی پیشنهاد کردم و بکمیسیون رجوع شد و لازم میدانم بجهت احتکار زودتر آن قانون بمجلس بیاورد برای اینکه خیلی مفید است .

محمد هاشم میرزا - در مسئله احضار وزراء عرضی ندارم اما در مسئله لایحه که آقای حاجی آقا می فرمایند اگر مقصودشان اجازه مجلس است باید طبع و توزیع شود که نمایندگان مسبوق شوند و الا شاید بنده آن لایحه را خوانده باشم ولی سایرین مطلع نباشند و از لفظ لایحه که چیزی نمی شود فهمید اما در باب انتخاب کمیسیونها لازم است عرض کنم که وجود جمعی از نمایندگان راه همین کمیسیونها مهمل گذاشته است و بنده هم که استعفا می دهم قبول نمی شود و جوابهای مردم از سه ماه و چهار ماه قبل همینطور در کمیسیون مانده است و نمی توانیم جواب بدهیم پس انتخاب کسر آنها خیلی

لازم است . بجهت اینکه تکلیف مردم معین شود و اگر امروز انتخاب نشود روز شنبه تعیین شعبات و کسر کمیسیونها از چیزهای مهم است بعد هر چیزی را که میخواهید جزء دستور کنید .

رئیس - در خصوص تجدید شعبات و کمیسیونها و هیئت رئیسه گویا مخالف نیست که جزء دستور جلسه آتی شود ولی در خصوص کمیسیون فوق العاده عدلیه این کمیسیون در تکلیف خودش مردود است در واقع رفتن این اعضاء تولید پاره اشکالات می نماید حال اگر بیاوند بروند باید درست معلوم شود اگر نباید بروند آنها باید معلوم شود در صورتی هم که رفتن يك هیئتی تصویب شود باید معین شود که همین هیئت حالی هستند و کسر آنها انتخاب شود یا آنکه بکلی بیاوند تجدید شود در هر حال امروز معین شود بهتر است .

آقای سید حسین اردبیلی - اگر کسر آن کمیسیون انتخاب میشود بنده عرضی ندارم .

کاشف - بنده واقفم با انتخاب کسر کمیسیون عدلیه و تا کیدا عرض میکنم خیلی لازم است و اگر نروند خیلی اسباب شکایات خواهد شد و مردم بکلی مأیوس می شوند و اگر کسر کمیسیون را حالا انتخاب می فرمایند بنده هم که یکی از آن هیئت هستم استعفا میدهم عرض بنده را هم انتخاب فرمایند اما در خصوص دستور بعضی از آقایان که صلاح نمی دانند مسئله چرمسازی جزء دستور شود ولی برعکس بنده خیلی لازم میدانم این مسئله است خیلی مهم يك جمعیتی شرکت کرده اند و يك اقدامی کرده اند و الان چند ماه است که بکلی بلا تکلیف مانده اند بنده لازم میدانم هر چه زودتر جزء دستور شده از مجلس بگذرد که تکلیف آنها معین شود اینها يك فابریکی خریده همینطور مانده است خود این امتیاز هم بمجلس رسیده فقط چند ماده آن نگذاشته است سزاوار نیست بواسطه صرف يك مختصر وقتی يك چنین مطلبی که خیر عمومی در او است معطل بماند .

رئیس - حالا کسراعضای کمیسیون فوق العاده عدلیه را انتخاب میکنیم .

ادیب التجار - روزی که کمیسیون عدلیه را انتخاب میکردید تمام آنها میدانستند که این کار پر زحمتی است با اینکه می دانستند تمام زحمات را قبول کردند امروز نمی دانم چرا استعفا می دهند اگر برای زحمت است این پنج نفر را هم که انتخاب می کنیم شاید استعفا بدهند بگویند تاب تحمل این زحمت را نداریم اگر استعفای آنها برای این است که ما نمی دارد مانع خودشان را اظهار دارند تارفع آن مانع را بکنیم اگر از برای این است که در سایر کمیسیونها کار دارند استدعا می کنم مجلس آنها را از آن کمیسیونها معاف داشته اگر حاضر شدند غایب ننویسند همه می دانید چشم تمام مردم باین ده نفر است و امیدواریشان باین است که این ده نفر را مجلس فرستاده است بجهت اینکه مردم را از شکایت بوزارت عدلیه خلاص کند .

د. قمر علی خان - آنها که استعفا میکنند نباید

انقدر جد کرد که چرا استعفا کردند یکی از آنها که استعفا کرده همین رئیس حالیه است نباید انقدر اصرار داشته باشیم که چرا استعفا کرده اند حالیه اگر نباید انتخاب جدیدی کرد خوبست شروع شود .

(در این موقع صورت اسامی اعضاء کمیسیون اصلاح عدلیه قرائت شد زقرار ذیل است .)

هشترودی - حاجی میرزا رضاخان - ذکاءالملک اسدالله میرزا - آقا شیخ ابراهیم زنجانی - آقا سید حسین اردبیلی - کاشف - صدرالعلماء - حاجی آقا - آقا شیخ محمد خیابانی

رئیس - این اسامی اعضاء آن کمیسیون است که يك نفرشان مسافر و بعضی از آنها استعفا هستند .

میرزا داود خان - روزیکه آن کمیسیون را انتخاب می کردیم برای تفتیش عدلیه رأی دادیم قانون مملکت ما قوا را سه قسم منقسم کرده است مقننه - قضائیه - اجرائیه بنده سئوال می کنم که این کمیسیون داخل کدام يك از این قواست خوبست برای بنده توضیح بدهند .

اسدالله میرزا - چندین دفعه تا بحال این مسئله اظهار شده است و حالا تازه آقای میرزا داود خان توضیح می خواهند که این کمیسیون برای چه عدلیه رفته است مثلی است معروف که می گویند احتیاج مادر اختراعات است در آن موقع که در تمام این شهر هزار قسم مذاکرات و هزار جور احتمالات اتفاق سوء می رفت و فریاد تمام مردم از عدلیه بلند بود آمدند گفتند که عدلیه مدتی سته شود نظر باینکه بستن عدلیه هم خارج از قانون بود این هیئت را مجلس انتخاب کرد که بروند ببینند که اجزاء عدلیه فاسد هستند یا خیر يك جمعیتی هم شاکی بودند بعضی از آنها از احکام عدلیه و بعضی از رؤسای محاکم که میگفتند مثلاً فلان رئیس محکمه لایق محاکمه کردن نیست یا اینکه اعمال غرض می کند و خائن است در آن موقع تمام آقایان رأی دادند بر اینکه در اینجا يك هیئتی برود و در این امور رسیدگی کامل نمایند و آن روز هیچ اسمی از تفتیش نبود و بعنوان تفتیش آنجا رفتند چیزیکه هست تکالیف این هیئت هم درجائی نوشته نشده است این هیئت هم کارهایی که آنجا کرده است مقداری از آن بمنزله تمیز بوده است مقداری از آن بمنزله تفتیش بوده است تصدیق می کنم که کارهای این هیئت قدری مخلوط بوده و حدود اموریت آن معلوم نبوده لکن این مسئله هم اختصاص باین هیئت ندارد نظائر از برای این کمیسیون بسیار است چنانچه می توانم الان چند فقره شاید بیان کنم که بعضی کمیسیونها از حدود خودشان تخطی کرده اند علاوه کدام يك از کمیسیونها را انتخاب کردید که حدود وظیفه آنرا معین کرده روی کاغذ آوردید اقدامات این هیئت تا بحال از اینقرار بوده شکایات مردم چنانچه عرض کردم بعضی از احکام محاکم و بعضی از رؤسای محاکم است بدوسی آنها رسیدگی کرده اسناد آنها را می بینید از روی آن معلوم می شود که این محکمه با اتصال فرض حکم کرده است باینکه احتمال فرض در موقعیکه حق بر این هیئت معلوم شده نوشته است که حق با این شخص است ما ذکر تمام دلایل آنوقت معلوم

است اگر این حکم مسبوق بحکم دیگری هست بدیهی است حکم سابق او مضاء خواهد بود مثلا اگر حکم استیناف است بدیهی است حکم استیناف مسبوق بحکم محکمه ابتدائی باید باشد وقتی که حکم محکمه استیناف نقض شد حکم سابق او که حکم محکمه ابتدائی است مجرا می شود این در صورتی که حکم راجع بمحکمه استیناف باشد اگر حکم راجع بمحکمه ابتدائی باشد ومنقوض شد آن وقت رجوع بمحکمه استیناف خواهد شد این در صورتی که اعتراض بحکم باشد اما در صورتی که اعتراض بر رئیس شعبه یا رئیس محکمه باشد البته باید رسیدگی کرد و این مسئله وقت لازم دارد فوری نمیشود حکم کرد که فلان شخص خان است ولی تا بحال معین نشده خیانت کسی و نمی توانم بگویم فلان سوچه کرده است همین قدر راپورت داریم که بعضی ها لایق فضاوت نیستند و باید وزیر عدلیه آنها را تغییر بدهد و مدار آن اینکه تحقیقات مآتام شد و بر ما معلوم شد که بعضی از آن اشخاص مقصرتند راپورت داده خواهد شد که یک ترتیبی برای این کارها می شود آرزویم عرض کردم که اگر کارهای ما ناممکن بود بطرف مجلس میرسید ولی چون ناممکن است باین واسطه بطرف مجلس برسیده است بویا بعضی از نمایندگان مجرم تصدیق نمایند که این هیئت سه از طرف مجلس معین شده اند از روی چه مشغول تسویه کار هستند و یک دقیقه از کار غفلت نمی کنند و آنچه ما معلوم شده است این است که این کار باید امتداد پیدا کند تا محکمه هم بر تسلیل شود و محکمه تمیز هم شاید ۲۰ روز طول بکشد باید وزیر را حواست ونا بید کرد که رود در محکمه تمیز را تشکیل نماید حالا باید رای مجلس معلوم شود که این هیئت که میروند برای تفتیش است یا برای فضاوت .

افای سلیمان میرزا - بنده عرض می

کنم بر خلاف حضرت و الا آنوقت هم برای تفتیش رفتند نه برای فضاوت همه گفتند که بعضی ها شکایات دارند باین واسطه گفته شد که یک هیئتی بروند تفتیش نمایند و رفع شکایات بشود نه اینکه حکم اجرائیه را توفیق کنید بنده اطلاع دارم که هم حکم توقف کرده اند و حکم اجرا کرده اند بنده باز عرض میکنم که وظیفه این هیئت تفتیش است اگر محکمه تمیز نداریم وظیفه نمایندگان محترم نیست که از وظیفه خودشان خارج شوند مقصود این است که یک جماعتی از نمایندگان را از وظیفه خودشان عاقل و باطل بکناریم تا مشغول شویم بکارهای دیگر اگر حضرت والا می خواهند تمام عرایض رسیدگی کنند الان هفت هزار عرایض در عدلیه هست چنانچه خواسته باشند تمام آن عرایض رسیدگی نمایند یک دوره تفتیشیه لازم دارد باید الی یوم قیامه مشغول باشند و اگر امیدوار هستم که تا بیست روز دیگر محکمه تمیز تشکیل میشود داخل در احرائیات کار عدلیه نشوید و اگر مردم بدانند تا بیست روز دیگر محکمه تمیز تشکیل میشود تأمل خواهند نمود که تا محکمه تمیز تشکیل شود مطابق قانون رسیدگی کرده و احقاق حق خودشان را بنمایند اگر چه می دانم حضرت والا سه مرتبه دست بلند

کرده و اجازه خواسته اند و می خواهند حرارت فوق العاده خودشان را بر روز دهند و متشبث شوند باین که (احتیاج ما در اختراعات است) یعنی چون ما دیدیم که از قوه اجرائیه شکایت می کردند صلاح دیدیم که مخلوط کنیم قوه تقنینیه را بقوه قضائیه و یک اختراع جدیدی میکنیم برخلاف قانون اساسی بنده این حرفها را قبول ندارم که میفرمائید احتیاج مادر اختراعات است بنده میگویم که نباید از وظیفه خودشان خارج شوند بازم مثل پریروز عرض می کنم که نفتیشان را کرده و راپورت بدهند یکی از معایب کار این است که وزیر حدود تکلیف خود را نمی داند وزیر وظایف خودش را نمی داند حکم معاکم را در راپورت نوشته اند که توفیق می کنند اینها می خواهند کار وزیر را بکنند و تشکی مردم از هیئت مقننه بشود بمقتض بنده این است که این هیئت مداخله در کاری ننماید و فقط آن کاری را که با رجوع شده است بکنند بنده عرض میکنم بعضی از احکامات را ما مداخله کرده ایم که بعد از تشکیل محکمه تمیز باید اصلاح شود و هر طور که صلاح بدانند رفتار نمایند .

اسدالله میرزا - اما اینکه انتظار داشتند

که از بنده حرارت بروز کنند کویا تا بحال از بنده حرارت فوق العاده ندیده باشند بنده با کمال نرمی عرایض خودم را خواهم کرد آرزو عرض کردم و امروز هم میگویم که اینکارها را نباید طوری کرد که بیشتر از این اسباب شکایت مردم فراهم آید علت چه بود که این هیئت را از مجلس عدلیه مرستادید علت این بود که مردم می گفتند یک مردمان فاسدی در عدلیه جمع شده اند همه قسم بی ملاحظه کنی بلکه می گفتند خیانت و امروز چیز دیگر درباره حقوق و اموال و اعراض مردم می کنند و آنکه اسباب شکایت شده بود آمدیم گفتیم یک هیئتی از مجلس بروند باین امور رسیدگی نمایند به بنده همین طور است یا خیر که با اصطلاح عوایلی بی گناه بیخود بدار نرفت شما هم اصرارتان باین است که وزیر را فوری بردارند و تمام معایب را از وزیر می بینند این راهم الان گفتید لکن عتیده بنده این است که اعضاء هم بی تقصیر نیستند و البته باید اعضاء هم اصلاح شوند بلکه جمع این دو اصلاح هم منافات ندارد وزیر هم باید قانونی باشد از مسلمیات است اگر شما تمام تقصیرات را راجع بوزیر مالی می کنید بنده تکذیب می کنم همین هفت هزار عریضه که میگوئید در عدلیه هست تمام این عرایض در دوره این وزیر داده شده یا در دوره وزیر سابق بود مگر جناب مشیرالدوله وزیر عالم قانونی شما بود تمام این تشکیلات در دوره او بود از روسای معاکم پس باید اعضاء صحیح بشوند همان وزیر قانونی عالم شما هم چند فقره احکام را توفیق کرده بود پس فرق نمی کند و اما اینکه میگوئید ما بخلاف قانون بعضی از احکام را توفیق کرده ایم یک شخصی میاید پیش ما و میگوید حکم از محکمه صادر شده بخلاف شرع و خلاف عرف که خانه مرا حراج بکنند و هزار نسبت هم بمحکمه یا رئیس محکمه میدهد کلاه زمین میزند بقیه پاره می کنند میگویند که شما این حکم محکمه را توفیق کنید

که خانه مرا حراج نکنند و رسیدگی بکنید اگر حق با محکمه بود از روی حقانیت حکم کرده بود در باب خانه من که شاهم تصدیق آن حکم را کرده ام بر حراج خانه من می کنید و اگر بدون حق این حکم را کرد من از مجازات آن حاکم میگذرم و بهیچوجه بمجازات او نظر ندارم همین قدر هست که خانه من از برای من بماند و در این موقع من حضرت والا را بر میدارم و در آنجا جای خودم میگذارم میخواهم بدانم حضرت والا باین شخص چه جواب خواهند داد خواهد گفت من وکیل سی ضرور ملتمس و از طرف مجلس برای اصلاح امور عدلیه آمدم لکن بهیچوجه گوش باین حرفها نمیدهم شما باید بروید خانه تان را هم حق یا باطل حراج می کنند شما ربطی ندارد ایا این جواب را خواهد داد یا امر بتوفیق خواهید کرد در صورتی که میگوئید تا امروز صد دفعه حاضریم ثابت کنیم که محکمه بخلاف حکم کرده با اعمال اغراض شخصی حکم کرده با این مقدمات ارشاد سؤال می کنم که ما چه جواب باید بگوئیم باید جواب بدوئیم که ما ده نفر که اینجا آمده ایم از و یقه ما حراج است که جز تفتیش تکلیف دیگری نداریم بنده عرض می کنم اگر انصاف را قدری در نظر بیارید روسم تمام این اشکالات حضرت عالی میشود و نخواهد فرمود بکنند از قدری نفس راحت بکشیم نفس راحت نشیدن تا وقتی است که این مردم بیچاره نفس راحت بکشند و از روزی هم که با بجا رفته ایم با لامل ملایمت بیزک و کوچک آنها رفتار کرده ایم و بهیچندام از آنها برسید و برسید ببینید خلاف ادب کرده ایم و تا بحال هم اظهار نکرده ایم فلان عرضش را حذف کرده است یا حیر روز آخر تمام را میاوریم اینجا بنظر شما میرسد آنوقت هم شما را مجبور نمی کنیم که هر چه ما میبایدیم ببینید هر چه بنظر شما رسید خواهید اظهار کرد وارد وسیله ما معلوم خواهد شد چه احکامی بوده خلاف است یا غیر خلاف بنده اینجا در مقابل تمام آقایان متعهد میشوم که تمام مطالب را که کرده ایم شرحی را بنظر آقایان برسانیم و همچو تصور نشود که ما میگوئیم که ما ده نفر استغفر الله جزء معصومین هستیم لکن هر چه کرده ایم میاوریم جلو شما میگذاریم آخر اینگونه اعتراضات شما صحیح نیست ما از روی یک باینکار معین شده ایم همه میدانند که همه روزه روزی پنج شش ساعت همه روزه کار کرده ایم فحش هم شنیده ایم تمام اینها تحمل کرده ایم برای پیشرفت کار حالا جناب عالی این طور می فرمائید این سزاوار نیست اگر ما هم یک حکمی کرده ایم اینطور بوده است که بحکم رسیدگی کرده ایم دیده ایم بخلاف ظواهر شرعیه حکمی شده است آن وقت هم نه اینطور بوده است که فوری حکمی برخلاف آن حکم نوشته باشیم که آن اجرا شود آن وقت نقض آن حکم را کرده و اصل دعوی را بمحکمه بالاتر رجوع کرده ایم که رسیدگی نمایند حالا اگر حضرت والا نمی خواهند این اقدامات شود مسئله است ما تمام این زحمات را تحمل کرده ایم برای رضایت مردم امنیت مملکت خدمت بمجلس بنده حاضر از تمام آنها که آنجا

بودند و مردم بکه میامندند و میرفتند استشهاد کنیم که تمام آنها مهر کنند که ماروزی از شش الی هشت ساعت لایق قطع در آنجا کار کرده ایم برای آسایش مردم و عرض می کنم در این نقطه که تمام دوسبه و سابقه کارهای خودتان را بمجلس می آوریم و با آقایان عرضه می داریم در این صورت چه جای انکال و تردید است آن وقت اگر مجلس و نیقه خودش دانست که مطابق آن عمل شود که می کند اگر هم خواست بطور دلخواه چنانچه مالی عمل کند مسئله است بنده عرض می کنم در بین آنها اشخاصی هست که قایلند معاکمه کردن نیستند اشخاصی هم هستند که شاید احوال فرض کنند حالا اگر شما می خواهید از رؤسای معاکم حمایت کنید یک مسئله است ما در خدمات خودمان که کرده ایم و می کنیم تمام نقطه نظرمان خدمت بمجلس بوده است .

حسنعلی خان - عرض می کنم بنده تا امروز تصور می کردم تمام قوانینی که در سایر ممالک وضع شده است ما بدون اینکه همان حوائج را صیر بکنیم می توانیم عین آنها را بیاوریم و وضع کرده اجرا نماییم و هر روزیکه می گذرد به بنده ثابت می شود ما نمیتوانیم بدون اینکه همان درجات را صیر کنیم عین آنها را بیاوریم وضع و اجرا کنیم و هر روزیکه میگذرد بر من ثابت میشود که اینطور نیست تمام آن زحمات را باید تحمل کنیم تا آنوقت تمام آن معایب یک یک بر سر خودمان بیاید تا بان رفتار نماییم اینکه در قانون اساسی خودشان مینویسند که قوای مملکت باید تجزیه شود و در مملکت ما هم همین را قبول کرده اند یک علقی داشته علتش این بود که همین معایبی که الان مبتلا شده ایم در همه جای دنیا رخ کرده است و همه جای دنیا حس کرده اند که اگر بنا شود قوادری هم دیگر مخلوط شوند چه فسادها پیدا خواهد شد البته در صورت اختلاط این قوا مشکلاتی پیش خواهد آمد که اسباب ضمه جلال یک مملکتی میشود مثل اینکه چند روز پیش بدبختانه در مجلس میانه دو نفر نماینده چه که متکو باشد و امروز نیز بین دو نفر نماینده سر همین مسئله می بینم مذاکره به مشاجره کشیده بدیهی است که اینطور مذاکرات چه آثار سوئی خواهد داشت و اینها ناشی نیست مگر از اینکه نمایندگان داخل امور اجرایی شده بودند پس بنده عرض میکنم ما باید اصول مشروطیت را بگیریم و سخت نگاه داریم و اگر از روزیکه مجلس منعقد شده بود همینطور اصول مطالب را می گرفتیم و از روی آن کار میکردیم دوچار این اشکالات نمی شدیم اگر ما از روزیکه مجلس منعقد شد مطابق قانون اساسی رفتار کرده بودیم و با کمال آزادی از وزراء استیضاحات و استیضالات نموده بودیم کدام وزیر بود که می توانست از حدود خودش تغلی نماید کدام وزیر بود که میتواند یکماه طوری رفتار کند که امور عدلیه مختل شود که ما مجبور شویم بکمیته ای را بعد از بفرستیم و امروز در مجلس شورای ملی این مذاکره و اختلاف باشد که این هیئتی که از اینجا رفته است چرا رفته اند و چه کرده اند آیا تصرفات آنها در امور عدلیه قانونی بوده یا خیر مسلماً این هیئت طرف اطمینان مجلس و با کمال صداقت و درستی

خدمت بملت کرده اند لکن من عرض میکنم ما خطا کرده ایم که اینها را معین کرده و فرستادیم بروند در اجرائیات مداخله کنند ما چرا اخطار کردیم بجهت اینکه مجبور بودیم بجهت اینکه استیضاحات مادوماء طول میکشید آزاد در نطق نبودیم و در اینجا می مجلس خصوصی میشد و هیچ مطابق میل نمایندگان نبود ما نمی خواستیم مطالب خودمان را در جلسات خصوصی اظهار کنیم ما میخواستیم همینجا بیاییم حرف خودمان را طوری بزنیم که موکلین ما بدانند چه میگوئیم در دعای چیست از ما نپذیرفتند و برخلاف میل ما می جلسات خصوصی می جلسات خصوصی کردند اگر اصول مطالب را چسبیده بودیم کار ما خیلی پیشرفت کرده بود چیزی که در نظر ما نبود مطالب اساسی بود جلسات ما با خصوصی بود که از آن نتیجه گرفته نمیشد و در جلسات عمومی هم اول امتیاز کارخانه صابون بزی و چرم سازی آوردن وقت سارا تلف کرده بود اگر ما وزرائی داشتیم که طرف اطمینان بودند می گفتیم امتیاز را بنده و امتیاز چرم سازی را قابل نمی دانستیم که بمجلس بیاید و وقت ما را در این موقع تلف کند اگر وزراء بتکالیف خودشان عمل میکردند و ما مطالب اساسی را تعاقب کرده بودیم مجبور نبودیم این هیئت را بفرستیم بعد از اگر ما اصول مشروطیت عمل کرده بودیم یک وزرائی داشتیم که جزئیات و کلیات امورشان را بخودشان واگذار میکردیم و ما بوظیفه تقنینیه خودمان عمل میکردیم بنده میگویم تمام مفاسد از خودمان است که اصول مطالب را سراهات نکردیم .

آقاسید ابراهیم - بر حسب ضرورت لزوم

این هیئت در عدلیه بر همه ماها معین شد اینها را انتخاب کردیم رفتند یک اندازه هم اقدامات کرده اند و ناتمام است حالا لازم است عوض آنها که استعفا داده اند انتخاب نماییم که بروند عمل خودشان را تمام کنند و اگر این هیئت نرود بکلی مردم مأیوس میشوند

محمد هاشم میرزا - بنده اولاً باندازه

قسمت خودم از شاهزاده سلیمان میرزا گله دارم بواسطه اینکه ترمیض بالمساعده تابعال در مجلس نشده بود و اینکه منکر بودند این مأموریت هیئتی را که خودشان انتخاب کرده اند خیلی اسباب تعجب است بجهت اینکه همه میدانیم اوضاع عدلیه در چه درجه اشکال بود و تمام امیدواری ها اینکه ب مردم دادیم بوجود و اقدامات همین هیئت بود و اینطور ترمیضات بکلی خلاف این ترتیبی است که قرار دادیم رفتار میکنیم اینطور مذاکرات در دوام قبل خودتان میدانید چه قدر اسباب اشکال شده بود بعد از آنکه منتهی شدیم در فکر افتادیم که اصلاح این مفاسد را بکنیم حالا می بینیم باز ترمیض بالمساعده میشود گمان نمیکنم در این صورت نتایجی که در نظر داشتیم با این ترتیب حاصل شود اما در خصوص مأموریت آن کمیسیون می آقایان میگویند که اختلاط قوا مخالف با قانون است بنده می خواهم بدانم آن قانون را کی وضع کرده است آن قانون را خودمان وضع کرده ایم این هیئت را هم خودمان انتخاب کرده ایم آنروز که اینها را انتخاب میکردیم ابتدا اسم تفتیش نبود اسم اصلاح بود بهترین دلیل همان عمل شعبه نان است که خود حضرت والا جزء آنها بودند ما وقتیکه کمیسیون را انتخاب کردیم دو هیئت انتخاب نکردیم بکمیته (۱۸) نفری انتخاب

کردیم برای اصلاحات مقتضی آنروز آن هیئت اربین خودشان بکمیته (۶) نفری برای اصلاحات امرنان انتخاب کردند که خود حضرت والا هم جزء آنها بودند بکمیته هم برای اصلاحات عدلیه معین کردند از شما سؤال میکنم شما رفتید در امر خبازها تفتیش کردید یا اینکه اصلاح امرنان کردید و راپورت هم دادید و از اقدامات شما همه هم ممنون شدند همینطور این هیئت برای اصلاح امور عدلیه معین شدند چنانچه شما برای اصلاح امرنان معین شدید یعنی یک مأموریت داشتید و یک هیئت بودید بدو شعبه منقسم شدید و بمأموریت خود رفتار کردید و اینکه می گویند تجزیه قوا تجزیه قوا خوبست قدری مقتضیات وقت را هم ملاحظه کنید مثلاً است معروف شخصی تمام کارهای خانه خودش را بین چند نفر اجزاء خودش منقسم کرد و هر یک را بکاری واداشت آنوقت یک کودک داشتند بحوض افتاد هر چه فریاد کرد کسی او را خلاص نکرد گفتند ما هر یک شغل معینی داریم حالا می خواهم بدانم اگر کودک ما هم هلاک شود باید بشغل دیگر داخل نشویم که خارج از وظیفه ما است یا اینکه باید او را رها کت مستغنی کرد .

میرزا داود خان - حضرت والا شاهزاده

اسدالله میرزا که یکی از نمایندگان عالم دیپلمات ما هستند اظهار کردند که این هیئت هم کار تمیز را می کند هم کار غیر تمیزی را می کند این قانون اساسی است در دست بنده می خوانم خوبست بمن بفهماند کدام یک از الفاظ این قانون آنحق را برای آقایان ثابت می کند (اصل ۶۹) را قرائت کرد .

آقاسید حسین اردبیلی - بنده بواسطه

رفع اشتباه آقای میرزا دادخان عرض می کنم در اصل (۶۹) قانون اساسی است که در غیاب محکمه تمیز مجلس میتواند که هیئتی بجای هیئت تمیزی انتخاب نماید و این هیئت هم مخالف با قانون اساسی نیست این هیئت که معین شده اند فقط برای نظارت در امور عدلیه است در موقع لزوم نظر تمیزی هم دارد و بنده پیشنهاد میکنم که این هیئت فقط مفتش باشد و نظارت داشته باشد در موقع لزوم هم نظر تمیزی باو داده شود .

آقا شیخ ابراهیم - اغلب این مذاکرات

ببجهت شد و بی قاعده بود بنده از جمله آن اعضاء بودم و کسی نیستم که از آن مطالب بی خبر باشم و طرف اطمینان نباشم الحمدلله این هیئت رفته بود برای تفتیش در عدلیه تفتیش هر چیزی مناسب است البته تفتیش در عدلیه و رسیدگی باینکه فلان رئیس محکمه خائن است و شکایت مردم از محکمه بود رسیدگی بدوسبه لازم دارد از منشی محکمه بود از رئیس محکمه هم بود از اجزاء هم بود از حکم هم بود چطور می شود در این صورت بزودی تفتیش نمایند دوسبه های زیاد متعلق باینها نبود باید بتمام آنها رسیدگی شود و بتمام آنها ممکن نبود بزودی رسیدگی شود اگر در دوسبه یک دفعه خطا یا دو دفعه خطا کرده است بیک رئیس محکمه نمیشود گفت او خائن است و از برای تحقیق کامل

و اینکه آیا نباید بدقت رسیدگی کرد آیا وقت لازم ندارد دیگر اینکه بعضی اینک یک خطا یا دوخطا دیده شود بدون تحقیق که ممکن نیست در این باب رأی داد با دانستن اینکه مخطی است یا مصیب است لایق است یا نالایق است آقایان ترتیبی دارد که باید بترتیب رسیدگی شود این هیئت برای تفتیش رفته بود لکن تفتیش در هر امری تا دو سه تا پنج تا خلاف نه بینند که نمی شود حکم کرد این مسئله طول خواهد داشت بعد از آنی که مطالب حقانیتش معلوم شد که این مطالب صحیح بود آنوقت ما امضا میکنیم و مینویسیم که این مطالب بدقت معلوم شده است که حق است یا باطل حالاً ما عقیده خودمان را بیان می کنیم و از مجلس اجازه میخواهیم که این هیئت را تا زمانی که محکمه تمیز تشکیل نشده یا تا ده پانزده روز دیگر که لازم است آنجا بروند یا اینکه دو ماه سه ماه مدت لازم دارد مثلاً از یک رئیس محکمه شکایت کرده اند و بیک ماده رسیدیم دیدیم خطا کرده است حالاً من دیگر نمیروم اگر لازم میدانید فوراً ده نفر دیگر انتخاب کنید لازم می دانید این مطالب همانطور ناقص بماند در زمان وزارت جناب مشیرالدوله هم در باب محکمه تمیز تا کید شده بود حالا عقیده من این است که بقیه آن هیئت انتخاب شوند تا نواقص را تکمیل نمایند و از بعضی اشخاص که مشتبه الحالند درست تحقیق شود که صحیحند یا خیر والا بگویند که تکلیف آنها معلوم شود

رئیس - رأی می گیریم در اینکه یک هیئت ده نفری برای اصلاح امور عدلیه لازم است .

دکتر علیخان - بنده عقیده ام این است که چون رأی داده ایم باید باشد و وظیفه این هیئت را تفتیش قرار دهند و اعلان کنند تا فلان وقت این هیئت از برای تفتیش اعضاء محاکم عدلیه رسیدگی مینمایند، فقط شکایت راجع بر رؤسای محاکم خواهد بود در آن وقت بعد از رسیدگی اگر معلوم شد که اشخاص متشکی تقصیر دارند مجازات دهند یا اگر رؤسای محاکم تقصیرشان معلوم شد فوراً راپورت داده و از روی قانون مجازات دهند و در ضمن زودتر درصدد تشکیل محکمه تمیز برآیند که منبعد از این چهار این گونه محظورات که وقت ما را تلف کرده است نشویم بشرط آنکه داخل در اجرائیات و قوه قضائیه نشوند.

حاجی عزالمالک - بنده اولاً بهر دو آقایان اعتراض دارم که چرا اینطور اعتراض کردند و این رسماً باید تکذیب شود اول باید رأی گرفت در اینکه این مسئله تفکیک شود که یک هیئت لازم است یا خیر و ثانیاً این هیئت باشد یا یک هیئت دیگر ثالثاً حدود این هیئت را معلوم کنید بنده عرض می کنم که وظیفه این هیئت جز تفتیش چیز دیگری نباید باشد چون در بعضی از محاکمات دخالت کرده اند و بخود بنده هم چند نفر شکایت کردند بدیهی است این طور که اینطرف پیش من آمده شکایت کرد آنطرف هم میرود ده نفر را می بیند و گریه می کند بدیهی است هر قدر محکمه

صحت عمل کند باز یکطرف ناراضی خواهد بود و شکایت خواهد کرد پس این آقایان هم هر قدر از روی صحت معاکه کنند باز چون یکطرف شاکی خواهد بود بنده صلاح نمی دانم که معاکه کنند که شاکی از این هیئت باشد.

رئیس - پس رأی میگیریم در اینکه رأی که سابق دادیم منحل شود یا خیر .

حاجی شیخ الرئیس - تا بگذرد چه مذاکرات کفایت کرد بمقیده بنده اعزام یک هیئتی از مجلس به ادارات دولتی ولو بعنوان تفتیش این خلاف بزرگی است و اسباب سوء تفاهم است و مظنات فاسده را تحریک می نماید بنده هیچ صلاح نمی دانم هیئتی از مجلس بهیچ یک از ادارات دولتی برود .

رئیس - تفتیش در کار وزارتخانه ها حتماً مسلم است از وظیفه مجلس است حالا حرف در این است که این هیئت بعنوان تفتیش باشد یا آن نظر تمیزی را هم داشته باشند .

افتخار الواعظین - بنده عرض میکنم چه ضرورت و ادوات مجلس را که یک هیئت بدلیه بفرستد این شکایات مردم بود از عدلیه بطوریکه در نبودن بنده اسباب شده بود که رئیس الوزراء عدلیه را ببندد و از طرف مجلس گفته شده بود که بستن عدلیه خلاف مشروطیت است آنوقت مجلس ناچار شد یک هیئت را انتخاب نماید برای رسیدگی و اصلاح امور عدلیه و آن هیئت رفتند بدلیه و در جلسه قبل یکی از اعضاء آن کمیسیون اینجا اظهار داشت که ما رفتیم و بعضی تفتیشات هم کردیم و بعضی تحقیقات کردیم لکن تفتیشات و تحقیقات ما ناقص است برویم آنها را تمام کنیم یا خیر خود حضرت والا سلیمان میرزا در جلسه قبل می فرمودند که من تصویب می کنم رفتن این هیئت را در صورتی که وقتی برای آنها معین کنید یعنی معلوم شود تا چند روز دیگر دهر روز دیگر پانزده روز دیگر تحقیقات خودشان را تمام کنند حالا بنده سئوال می کنم از آقایانی که تصویب نمی کنند رفتن آنها را آیا آن علتی که سبب شد مجلس را که این هیئت را بدلیه فرستاد آن علت رفع شد یا خیر و اگر آن علت باقی است لازم است که یک هیئت برود والا همان اشکالات سابقه پیش خواهد آمد .

رئیس - حالا وقت گذشته است دستور جلسه آتی تفتیشیه تمیز تکلیف کمیسیون عدلیه - انتخاب کسر کمیسیونها - انتخاب شعبات - انتخاب کسر هیئت رئیسه .

[رئیس حرکت کرد و مجلس به ساعت بعد از ظهر ختم شد] ۱۱

صورت مشروح روز شنبه دویم شهر

رجب المرجب ۱۳۲۸

مجلس سه ساعت و ربع قبل از ظهر در تحت ریاست آقای ذکاءالملک تشکیل و صورت جلسه قبل را آقای معاضدالملک قرائت نمودند .

رئیس - در صورت مجلس ملاحظه است ؟
سلیمان میرزا - آقایانی که استعفا داده اند رسمی و کتبی نبوده فقط در مقام استعفا اساناً کلماتی را بیان کردند استعفا میکنم که آن کلمات

را هم پس بگیرند و بخدمات خودشان مشغول باشند و وقت ما را برای انتخاب دونفر منشی دیگر تلف نکنند و بالاخر هم باز خودایشان انتخاب خواهند شد
رئیس - در جلسه گذشته هم بنده عرض کردم استعفای آقایان شفاهی است و رسمیت ندارد آقای ارباب کیخسرو و وکیلالتجار را هم بنده بعد از ختم مجلس ملاقات کرده دلایل موجه عرض کردم و راضی شدند باینکه استعفای خودشان را پس بگیرند
ادیبالتجار - بنده در صورت مجلس عرضی دارم و آن این بود که در باب منتصر السلطنه فقط شکایت را قید کرده بودند در صورتی که بنده گفتم هم شکایت و هم رضایت از رفتار ایشان رسیده است .

معاضدالملک - صحیح است .

نواب - بنده فقط میخواستم عرض کنم آن لفظ منیع را بعد از لفظ مقام بردارند برای اینکه ریاست مجلس شورایی منیع هست لازم نیست بنویسند .

معاضدالملک - لفظ منیع نداشت (عین عبارت صورت مجلس را قرائت نمود که لفظ منیع نداشت)

ارباب کیخسرو - استعفای منی که بنده و وکیلالتجار در جلسه گذشته اظهار کرده بودیم در مقام گریز از کار نبوده بواسطه محظورانی بود که در کار داشتیم و آقای رئیس اظهار فرمودند که من رفع موانع شمارا میکنم علی العجاله بنده قبول میکنم ولی اگر آن موانع را رفع نفرمایند بر استعفای خودم باقی هستم .

رئیس - بمن آقای ارباب کیخسرو و وکیلالتجار همینطور اظهار کردند ولی بنده عرض کردم همیشه اشکالات در کار پیدا خواهد شد و نباید شخص بانک سختی دست از کار بکشد و از طرف نمایندگان محترم بایشان قول دادم که همه قسم مساعدت را خواهند کرد و هر گاه نقصی در کار باشد رفع بکنند و ایشان هم ببنده اطمینان دادند که قبول نمایند و دارم که همانطوریکه وعده داده ام بتوانم بوعده خود وفا کنم .

آقامیرزا مرتضی قلیخان - بنده خدمت

آقایان عرض میکنم که بدون رویه نخواستم عرض نمایم که مسبوق بملتی باشد و حالا مجبور باشم علت را عرض کنم استعفای بنده بجهت این بود که بکلی مقید و مجبوس بودم و افکارم بواسطه عمل انشاء حبس بود و باینجهت نمیتوانستم در هیچ یک از قوانین که در این مدت مطرح شد تأملی نمایم و آنچه در این مدت رأی داده ام از روی رویه و صحت فکر نبود باینواسطه استعفا میکنم که مرا از این خدمت معاف داشته دیگری را بجای بنده معین نمایند که افکار بنده آزاد باشد و در مجلس مشغول خدمت باشم و حاضر هستم مثل اینکه در سابق درسه کمیسیون مستخدم بودم حالا هم حاضر درسه کمیسیون مشغول خدمت باشم و هر قسم خدمتی باشد اقدام نمایم چنانچه اگر در نظر آقایان باشد زمانیکه کمیسیونها انتخاب میشود باوجود اینکه بعضی از آقایان همقطار من حاضر نشدند در کمیسیون دیگر کار کنند و گفتند اشخاصی که در هیئت رئیسه مشغولند نمیتوانند در کمیسیون دیگر انتخاب شوند بنده یکی از آنها می بودم که قبول کردم در کمیسیون دیگر هم انتخاب شوم و حالا استعفا میکنم استعفای مرا قبول کنند و بکنفر دیگر بجای بنده انتخاب کنند بجهت اینکه هستند خیلی از اشخاصی که از بنده برای اینکار بهترند آنها

را معین نمایند و بنده همانطوریکه عرض کردم مشغول خدمات خود باشم .

رئیس - پس معلوم میشود در صورت مجلس ملاحظه نیست .

(اظهاری نشده رئیس صورت مجلس را امضاء نمود)

رئیس - حالا شروع میکنیم با انتخاب کسر اعضاء هیئت رئیسه اول باید یک نفری نایب رئیس بجای آقای ممتاز الدوله انتخاب شود .

دکتر علیخان - بنده عرض میکنم اینکه برای مجلس که نایب رئیس انتخاب میشود بجهت این است که لازم است زیرا که گاهی از اوقات اتفاق میافتد که رئیس و یکی از نایبان بواسطه داشتن کاری یا مانعی نمی توانند حاضر شوند آنوقت نایب رئیس دیگر تشریف آورده مجلس را منعقد نمایند و آقای حاجی سید نصرالله الان مدتی است تشریف نمی آورند نمیدانم علت عدم حضور ایشان در مجلس چیست اگر مرخصند و باین واسطه نمی توانند تشریف بیاورند که معین شود و اگر هم استعفا دادند معلوم شود تا دیگری را بجای ایشان انتخاب نمایم

رئیس - آقای حاجی سید نصرالله استعفا ندادند البته با واسطه کسالت یا مانع دیگر نمی آیند بعد از رفع محظوظشان خواهند تشریف آورد

ارباب کیخسرو - عرض بنده هم در خصوص آقای حاجی سید نصرالله بود که الان بیشتر از چهل روز است تشریف نمی آورند و علاوه بر مقام نیابت ریاست خوب است اخطار شود که علت عدم حضور ایشان در این مدت در مجلس چیست

رئیس - بلی این لازم است بعد توضیح شود که غیبت ایشان در این مدت برای چه بوده است [در این وقت اوراق برای انتخاب نایب رئیس توزیع شده و اخذ رای شد و آقای حاجی میرزا رضا خان آقایان و حیدر الملک ادیب التجار محمد هاشم میرزا را بقره برای استخراج آراء معین نموده و از قرار ذیل استخراج آراء نمودند]

سید نصرالله میرزا ۳۹ رای نواب حسنعلی خان هر کدام ۴ رای صدیق حضرت - معزز الملک هر کدام سه رای فهیم الملک دو رای معاضد السلطنه - متین السلطنه - حکیم الملک - لسان الحکماء - سلیمان میرزا آقا شیخ ابراهیم زنجانی هر کدام یک رای و رفته سفید ۲

معاضد الملک - عدده حضار ۶۳ شاهزاده اسدالله میرزا با اکثریت ۳۹ رای منتخب شدند (گفتند مبارک است)

[شاهزاده اسدالله میرزا در مقام نیابت رئیس تشریف برده و در حال قیام اظهار نمودند از این حسن ظن کمال تشکر را دارم و در آن مقام جلوس نمود]

رئیس - حالا دو نفر منشی انتخاب می کنیم با انتخاب جمعی [بجای آقای معزز الملک و آقای میرزا مرتضی قلی خان] موزع اوراق رای را توزیع و اخذ نموده آقای حاجی میرزا رضا خان بقرعه برای استخراج آراء آقایان صدیق حضرت نواب نجات را معین نموده آراء مندرجه ذیل را استخراج نمودند]
عز الملک ۲۷ رای معزز الملک ۲۱ رای میرزا ابراهیم خان ۱۶ رای حاجی عز الملک ۱۲ رای

سلیمان میرزا حسنعلی خان متین السلطنه هر کدام ۷ رای فهیم الملک ۵ رای میرزا مرتضی قلی خان - کاشف هر کدام ۴ رای میرزا اسدالله خان ۳ رای لسان الحکماء دهخدا معتمد التجار آقا سید حسین اردبیلی هر کدام ۲ رای صدیق حضرت دکتر علی خان هر کدام یک رای و رفته سفید ۲

معاضد الملک - عدده حضار ۶۴ آقای عز الملک ۲۷ رای آقای معزز الملک ۲۱ رای آقای میرزا ابراهیم خان ۱۶ رای حاجی عز الملک ۱۲ رای سایرین هر کدام شش رای ۷ رای
رئیس - اکثریت حاصل نشد تجدیداً انتخاب می شود .

عز الملک - استدعا می کنم اشخاصی که آن دفعه اسم بنده را نوشتند دو مرتبه بنویسند .

متین السلطنه - اشخاصی که متفرق رای می دهند بعقیده بنده آراء خودشان را در می دهند بجهت این که اشخاصی هستند که در هیئت رئیسه هیچ شغلی قبول نمی کنند و یکی از آنها هم بنده هستم استدعا می کنم اسم را دیگر بنویسند .
(ثانیاً اخذ رای شده و مستخرجین سابق آراء را از قرار ذیل استخراج نمودند)

معزز الملک ۳۰ رای حاجی عز الملک ۲۱ رای میرزا ابراهیم خان ۱۸ رای سلیمان میرزا ۱۷ رای عز الملک ۱۰ رای دهخدا ۵ رای حسنعلی خان ۴ رای آقا سید حسین اردبیلی میرزا مرتضی قلی خان کاشف معتمد التجار هر کدام ۳ رای لسان الحکماء فهیم الملک هر یک یک رای

معاضد الملک - عدده حضار ۶۱ آقای معزز الملک ۳۰ رای حاجی عز الملک ۲۱ رای میرزا ابراهیم خان ۱۸ رای - آقای عز الملک ۱۰ رای
رئیس - این دفعه هم اکثریت تام حاصل نشد باز تجدیداً انتخاب می شود ولی این دفعه اگر اکثریت تام حاصل نشد اکثریت نسبی کافی است .
(ثانیاً اخذ رای شد مستخرجین مزبور بقرار ذیل آراء را استخراج نمودند)

معزز الملک ۳۷ رای میرزا ابراهیم خان ۲۶ رای سلیمان میرزا ۲۱ رای حاجی عز الملک ۱۶ رای عز الملک ۷ رای دهخدا ۴ رای کاشف - اسدالله خان - حسنعلی خان هر کدام ۳ رای معتمد التجار آقا شیخ رضای دهخوار قانی آقا میرزا مرتضی قلی خان فهیم الملک هر کدام یک رای و رفته سفید ۲

معاضد الملک - عدده حضار ۶۱ آقای معزز الملک ۳۷ رای آقای میرزا ابراهیم خان ۲۶ رای
رئیس آقای معزز الملک اکثریت تمام پیدا کردند و آقای میرزا ابراهیم خان در سه مرتبه دارای اکثریت نسبی بودند .

حاجی شیخ علی - آقا میرزا ابراهیم خان جزء مباشرین است .

رئیس - صحیح است باید یک نفر باشد بجای ایشان انتخاب شود ولی حالا چون آقای وزیر

جنک تشریف آورده و تقاضای جلسه خصوصی کرده اند مجلس خصوصی میشود و انتخاب یک نفر مباشر میماند برای جلسه آتی .
(در این وقت که یک ساعت و نیم قبل از ظهر بود جلسه علنی مبدل ب خصوصی گردید .)

جلسه ۱۱۵

صورت مشروح یوم دوشنبه چهارم رجب المرجب ۱۳۲۸

مجلس دو ساعت و ربع قبل از ظهر فوق العاده بریاست آقای ذکاء الملک منعقد شد
آقای معاضد صورت مجلس روز شنبه را قرائت کردند .

رئیس - در باب صورت مجلس ملاحظه هست [ایرادى نشد رئیس صورت مجلس را امضاء نمودند]

سلیمان میرزا - البته همه میدانند که وقتی نماینده میتواند حرفی بزند یا اقدامی بکند نسبت بمجلس بدهد آن اقدام خودش را که آن مطلب را بمجلس آورده و در مجلس تصویب شده باشد و الا در صورتیکه در مجلس مطلبی اظهار نشده باشد هیچ نماینده نمی تواند در آن مطلب اقدام یا اظهاری کند و آنرا به مجلس نسبت بدهد و اگر چنین اظهاری شود از نماینده ابدأ رسمیت ندارد و از طرف مجلس شناخته نمیشوند در روزنامه استقلال ایران شماره امروز در ضمن وقایع شهری مینویسد که دیوان محاسبات بحساب اعتماد الدوله میخواست برسد چون حساب او درست نبود از مجلس تقاضا کردند سه نفر نماینده برود بوزارت مالیه و در حضور آنها بحساب اعتماد الدوله رسیدگی بشود و در روز پنجشنبه ۲۹ جمادی الثانیه رفتند بوزارت مالیه و در حضور آنها مشغول رسیدگی بحساب اعتماد الدوله شدند بنده میخواهم در این جا تکذیب کنم که بهیچوجه این تقاضا بمجلس نیامده و بهیچوجه در این موضوع رای گرفته نشد و هیچیک از ماها خبر نداریم و اگر آقایان نمایندگان تشریف برده اند بخصوصی بود و از طرف مجلس انتخاب نشده اند اینکه حضور بهم رسانده شخصی بوده .

حاج میرزا آقا

- اینکه در روزنامه نوشته اند سر تا پا اشتباه است اولاً سه نفر نبود دو نفر بود از طرف مجلس نبود از طرف رئیس مجلس مستشار - الدوله بود که بنده و معتمد التجار رفتیم دیوان محاسبات یا اعتماد الدوله چنین تقاضایی نکرده بود بلکه به تقاضای وزارت مالیه بود و فقط برای نظارت رفته بودیم

حاجی عز الملک

- بنده در خصوص تقاضای لسان الحکماء که در جلسه سابق اظهار کردند که عوض دو نفر نمایندگان مستعفی را انتخاب نمایم عرض میکنم در صورتیکه مخالفی نیست خوب است شروع با انتخاب آن دو نفر نمایم سابقاً هم در دستور مجلس بوده است .

رئیس

- صحیح است در دستور سابق بوده انتخاب میکنیم در خصوص مندرجات روزنامه هم تکذیب خواهد شد .

وکیل التجار

- بنده میخواستم بگویم چون مردم هر یک از نمایندگان را در یکی از ادارات می بینند خیال میکنند از طرف مجلس است بنده لازم